

Muotoilualan työmarkkinat 2013

Raportti toimialan työelämän
kysymyksistä tilastoaineistojen valossa

ornamo

Muotoilualan työmarkkinat 2013

Raportti toimialan työelämän
kysymyksistä tilastoaineistojen valossa

Teollisuustaiteen Liitto Ornamo

Teollisuustaiteen Liitto Ornamo on muotoilualan ammatillis-aatteellinen järjestö. Ornamo edustaa yli 2 200 koulutettua muotoilijaa, suunnittelijaa sekä taideteollista taiteilijaa ammattimaisessa toiminnassa. Noin neljännes Ornamon jäsenistä tekee taiteellista työtä ja kolme neljäsosaa muotoilutyötä. Järjestön jäsenet työskentelevät teollisen muotoilun, tekstiili-, vaatetus- ja huonekalusuunnittelun, sisustusarkkitehtuurin, immateriaalisen suunnittelun, digitaalisten sisältöjen, käyttöliittymien, pakkaussuunnittelun sekä palvelumuotoilun ja pelisuunnittelun, taidekäsityön ja taiteen aloilla.

Muotoilun työmarkkinat 2013

Raportti toimialan työelämän kysymyksistä tilastoaineistojen valossa

Suunnittelu- ja tutkimuspalvelut Pekka Lith

Projektering och Analys Pekka Lith

Kirjoittaja **Pekka Lith, Lith Consulting Group**

Julkaisija **Ornamo**

Ulkoasu **Jalo Toivio**

Typografia **Helvetica Neue LT, Sentinel**

Sisältö

7	1	Alkusanat
8	2	Jäsenkunnan profiili ja työmarkkina-asema
9	2.1	Kyselyyn vastanneiden perustiedot
11	2.2	Työmarkkina-asema
14	3	Osaamisen kehittäminen
18	4	Työaika ja työn kuormittavuus
19	4.1	Työviikon pituus ja ylityöt
20	4.2	Työviikon sisältö ja työmatkat
20	4.3	Työn kuormittavuus
21	4.4	Perhevapaiden käyttö
24	5	Palkat ja yritysten työvoimakustannukset
25	5.1	Palkansaajien ansiotaso
26	5.2	Ansiot ja koulutustaso
26	5.3	Palkat ja työvoimakustannukset alan KIBS-yrityksissä
28	5.4	Ansiotaso ja toimeentulon turvaaminen
32	6	Toiminta yrittäjänä
33	6.1	Päätoiminen yrittäjyys
38	6.2	Sivutoiminen yrittäjä
40	7	Toiminta freelancerina
44	8	Toiminta taiteilijana
46		Yhteenveto
48		Lähteitä

1 Alkusanat

Oheinen raportti on tiivistelmä Teollisuustaitteen Liitto Ornamon vuonna 2013 tekemän palkka- ja palkkiokyselyjen keskeisistä tuloksista.¹ Raportti on jaettu kahdeksaan osioon, joissa käsitellään liiton jäsenkunnan profilia ja työmarkkina-asemaa, osaamisen kehittämistä ja koulutusta, työaikaa ja työn kuormittavuutta sekä ansiotasoa ja alan yritysten työvoimakustannuksia. Valtaosa liiton jäsenistöstä ja kyselyyn vastanneista toimii palkansaajina, mutta raportissa on käsitelty erikseen toimimista pää- ja sivutoimisena yrittäjänä, freelancerina sekä taiteilijana.

Kyselytutkimusta täydentävät Tilastokeskuksen työvoimatutkimus ja erityisesti palkkarakennetilasto, josta on saatavilla palkkatilastoja määrätyistä muotoilualan ammateista.² Tilastokeskuksen yritys- ja toimipaikkarekisteristä ja työ- ja elinkeinoministeriön Toimiala Online-palvelusta on tuotettu tietoja muotoilualan KIBS-yritysten³ palkkojen kehityksestä ja työvoimakustannusten osuudesta yritysten liiketoiminnassa. Raportin on laatinut tutkija Pekka Lith (Lith Consulting Group). Ornamossa yhteyshenkilönä on toiminut toiminnanjohtaja Salla Heinänen.

1 Määräaikoihin mennessä kyselyyn vastasi 334 henkilöä. Kysely toimitettiin 1944 henkilölle, joten vastausprosentiksi muodostui 18. Kysymyskohtaisesti vastaajien määrä kuitenkin vaihtelee.

2 Muotoilualan ammatteja ovat virallisen ammattiluokituksen mukaan tuote- ja vaatesuunnittelijat, graafiset ja multimediasuunnittelijat, sisustussuunnittelijat ja käsityötuotteiden valmistajat. Ammattiluokituksen mukaisia palkkatilastoja täydentävät henkilöiden koulutustasteen mukaiset palkkatilastot, joita on saatavilla artesaanien, artemien sekä käsi- ja taideteollisuuden ammattitutkinnon, erikoisammattitutkinnon ja ammattikorkeakoulututkinnon suorittaneiden henkilöiden osalta.

3 KIBS-yrityksiä ovat virallisen toimialaluokituksen mukaan graafisen muotoilun, sisustussuunnittelun ja teollisen muotoilun yritykset.

2 Jäsenkunnan profiili ja työmarkkina-asema

Muotoilualan ammattilaiset ovat keskimäärin hieman nuorempia ja paljon koulutetumpia kuin maamme työllinen työvoima keskimäärin. Tämä käy ilmi Ornamon vuoden 2013 palkka- ja palkkiokyselystä, jossa kartoitettiin liiton jäsenten työmarkkina-asemaa, ansiotuloja ja muita työelämän kysymyksiä.

Liiton kyselyyn vastanneista vajaat kaksi kolmasosaa työskenteli päätoimisesti palkansaajina ja vajaa kolmannes yrittäjinä. Heidän väliinsä jäävät ei-arvonlisäverollista toimintaa harjoittavat itsenäiset freelancerit. Osalla palkansaajista on myös sivu- ja osa-aikaista yritystoimintaa.

Noin 60 prosentilla kyselyyn vastanneista oli takanaan yli kymmenen vuoden työura. Lisäksi noin 30 prosenttia oli toiminut saman työnantajan palveluksessa yli kymmenen vuotta. Vain joka kuudes oli vaihtanut työpaikkaa kolmen viime vuoden aikana, jos ensimmäisessä työpaikassaan työskenteleviä ei oteta lukuun.

2.1 Kyselyyn vastanneiden perustiedot

Teollisuustaitteen Liitto Ornamon vuoden 2013 palkka- ja palkkiokyselyyn vastasi määräaikaan mennessä 334 henkilöä. Yli kolme neljäsosaa Ornamon vuoden 2013 kyselyyn vastanneista kuuluu myös muihin muotoilualan jäsenjärjestöihin ja organisaatioihin, joita ovat *Sisustusarkkitehdit SIO*, *Teolliset muotoilijat TKO*, *Tekstiilitaiteilijat TEXO*, *Muotitaiteilijat MTO* sekä *Taiteilijat O*. Osa vastanneista voi kuulua useampaan kuin yhteen jäsenorganisaatioon. Eniten vastanneita kuului SIO:n jäsenistöön. Neljä vastannutta kymmenestä kuului tähän organisaatioon.

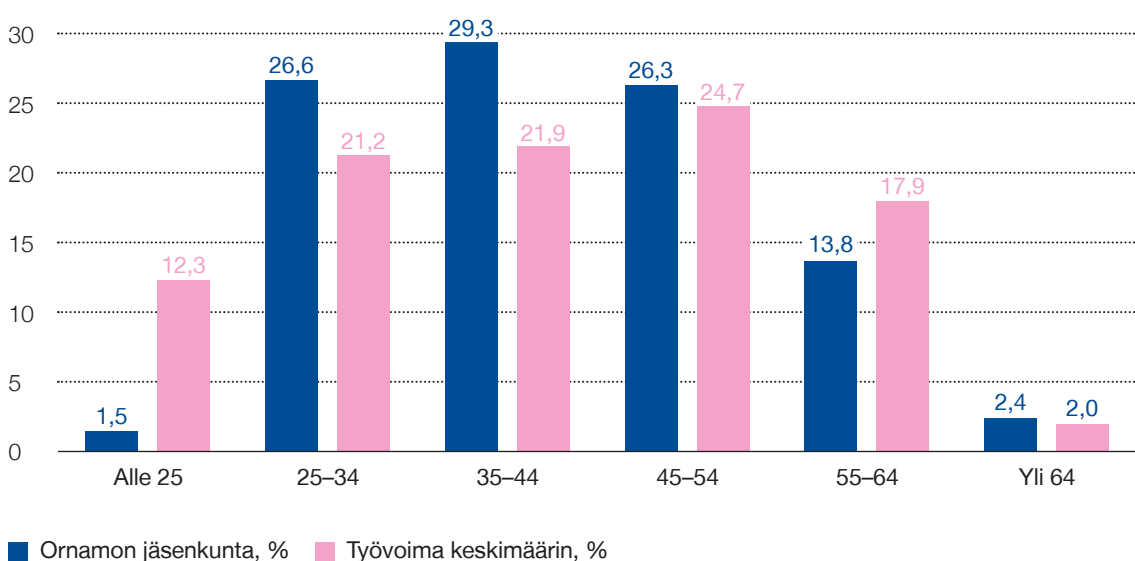
Vastanneista naisia oli runsas kolme neljäsosaa ja miehiä vajaa neljäsosa. Vastanneiden ikäryhmistä suurin oli 35–44-vuotiaat. Alle 25-vuotiaita oli vain pari prosenttia vastanneista. Eläkeikään lähestyviä 55–64-vuotiaita ja eläkeikäisiä yli 64-vuotiaita oli noin 16 prosenttia vastanneista. Ornamon jäsenkunta onkin nuorempaa kuin maamme työvoima keskimäärin, joskin nuorten alle 25-vuotiaiden osuus jäsenkunnasta on pieni. Nuorten ikäluokan pieni osuus johtuu siitä, että merkittävä osa tulevaisuuden potentiaalisesta jäsenkunnasta on vielä opiskelijoita (Kuvio 1).⁴

4 Varsinaisten opiskelijajäsenten määrä on liitossa pieni.

Yli 50 prosentilla kyselyyn vastanneista oli ylempi korkeakoulututkinto tai tutkijakoulutus ja runsaalla kymmenellä prosentilla oli alempi korkeakoulututkinto (ammattikorkeakoulu, yms.) (Kuvio 2). Ornamon jäsenkunta on myös koulutumpaa kuin väestö keskimäärin, sillä maamme työllisestä työvoimasta vain runsaalla neljänneksellä oli alempi tai ylempi korkeakoulututkinto vuonna 2012. Miltei 60 prosenttia vastanneista on suorittanut tutkinnon 2000-luvulla, jos mukaan lasketaan ne henkilöt, joiden ennakoitu valmistusajankohta on vuoden 2013 jälkeen (Kuvio 3).

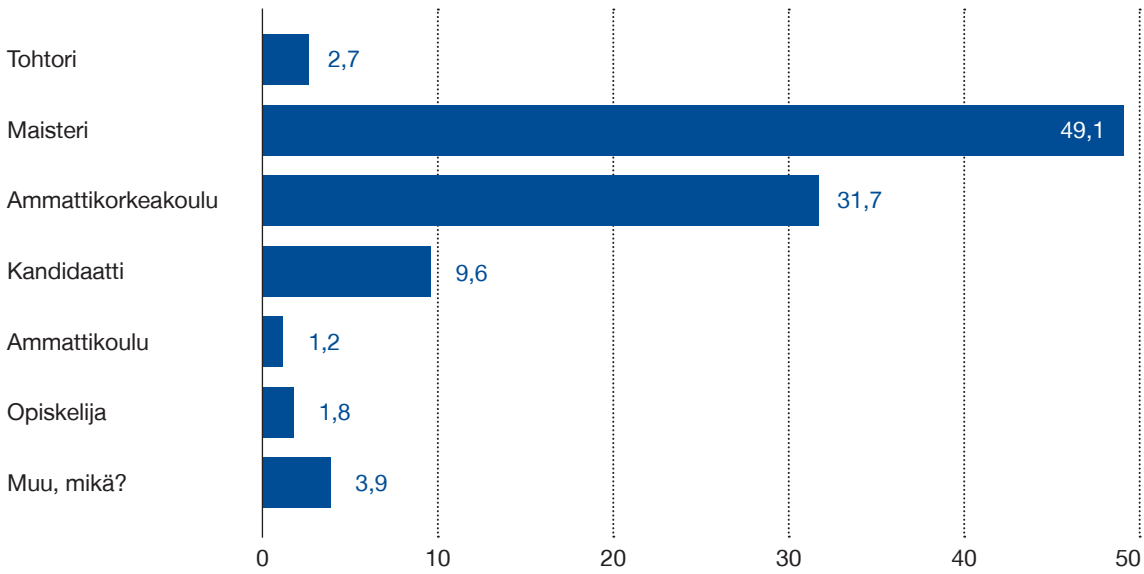
Tutkinnon suorittamisajankohdat kertovat siitä, että useimmat vastanneista ovat nuorehkoja tai varhaiskeski-ikäisiä hieman alle tai päälle 40-vuotiaita. Pääkaupunkiseutu on vastauksissa hyvin edustettuna, mikä johtuu pääosin muotoilualan erityisosaamisen keskittymisestä alueelle. Pääkaupunkiseudun erityispiirteitä ovat osaamintensiiviset liike-elämän palvelualueet, joihin kuuluvat myös muotoilualan KIBS-yritykset (*KIBS = Knowledge Intensive Business Services*). Jos kehysalue otetaan huomioon, kaksi kolmasosaa vastanneista oli Helsingin seudulta (Kuvio 4).

Kuvio 1. Ornamon kyselyyn vastanneet ja Suomen työvoima keskimäärin ikäluokittain 2013, prosenttia

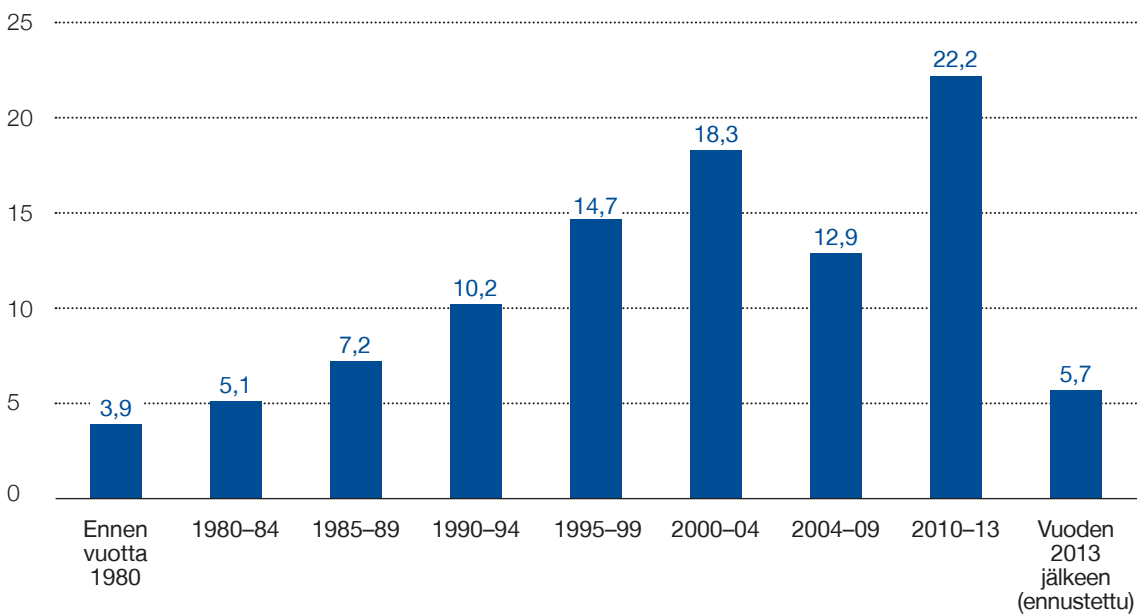
(Lähteet: Ornamon palkka- ja palkkiokysely; työvoimatutkimus, Tilastokeskus) © ORNAMO RY

Kuvio 2. Ornamon kyselyyn vastanneet koulutusasteen mukaan 2013, prosenttia

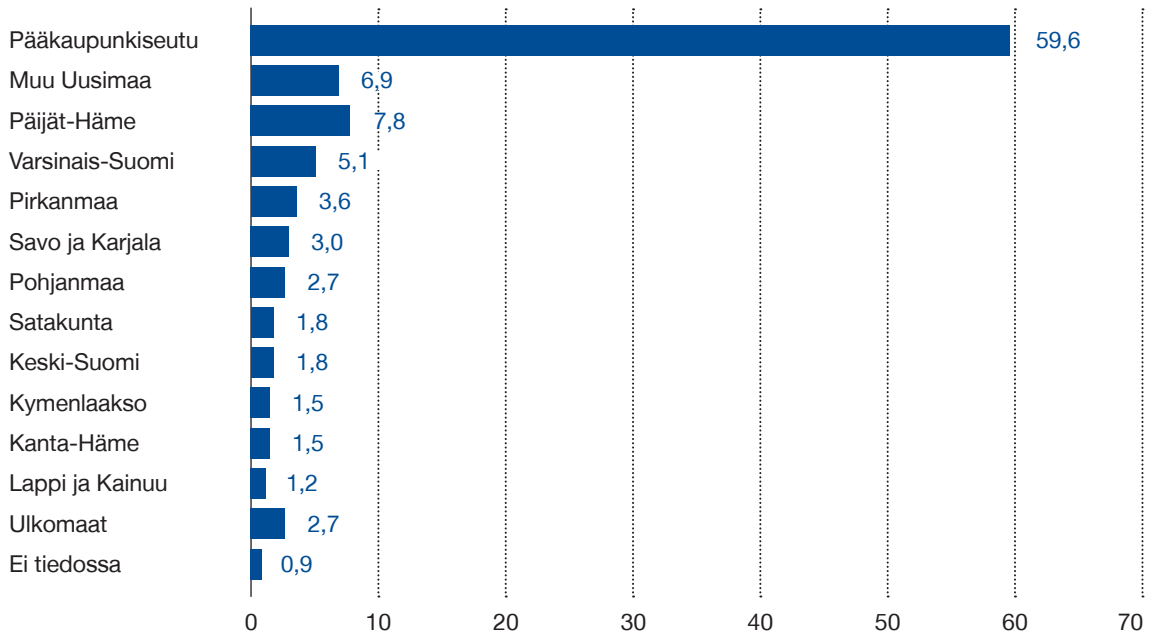
(Lähde: Ornamon palkka- ja palkkiokysely) © ORNAMO RY

Kuvio 3. Ornamon kyselyyn vastanneet tutkinnon suorittamisvuoden tai ennakoitun suorittamisvuoden mukaan 2013, prosenttia

(Lähteet: Ornamon palkka- ja palkkiokysely) © ORNAMO RY

Kuvio 4. Ornamon kyselyyn vastanneet alueellisesti 2013, prosenttia

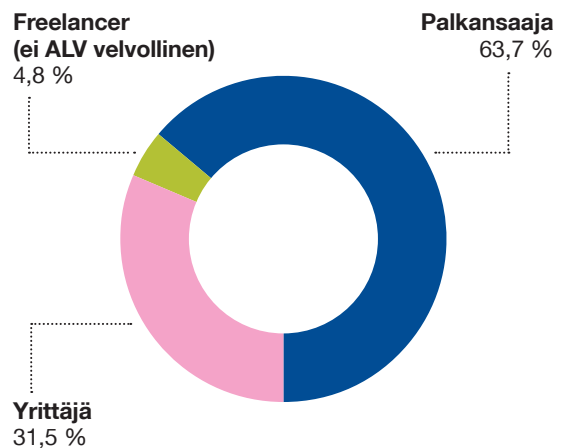
(Lähteet: Ornamon palkka- ja palkkiokysely) © ORNAMO RY

2.2 Työmarkkina-asema

Ornamon kyselyyn osallistuneista vajaat 50 prosenttia toimi *palkansaajana* vakituudessa tai määräaikaisessa *kokopäivätyössä*. Vajaat 40 prosenttia toimi *yrittäjänä tai freelancerina*. Vajaa kymmenen prosenttia työskenteli vakituudessa tai määräaikaisessa *osa-aikatyössä*. Viisi prosenttia teki useampaa koko-aika- tai osapäivätyötä. Tähän ryhmään kuuluivat esimerkiksi sivutoimiset yrittäjät tai freelancerit. Työttömiä oli viisi prosenttia ja työmarkkinoiden ulkopuolella (opiskelijat, osa-aikaeläkeläiset, perhevapaalla olevat) oli vajaa kymmenen prosenttia vastaajista.

Pääasiallisen (täsmällisen) ammattiaseman mukaan 64 prosenttia vastaajista oli palkansaajana lokakuussa 2013. Yrittäjiä oli 31 prosenttia (ml. arvonlisäverovelvolliset freelancerit) ja ei-arvonlisäverovelvollisia freelancereita oli noin viisi prosenttia (Kuvio 5). Viimeksi kuluneen kahden vuoden aikana 84 prosenttia vastanneista oli ollut koko ajan ansiotyössä. 16 prosenttia on tai oli ollut työttöminä tai lomautettuina. Jäsenkunnan *työttömyysaste* (5 %) oli kuitenkin lokakuussa 2013 alhaisempi kuin Tilastokeskuksen arvio, jonka mukaan työttömiä oli vuonna 2013 keskimäärin (8,2 %).

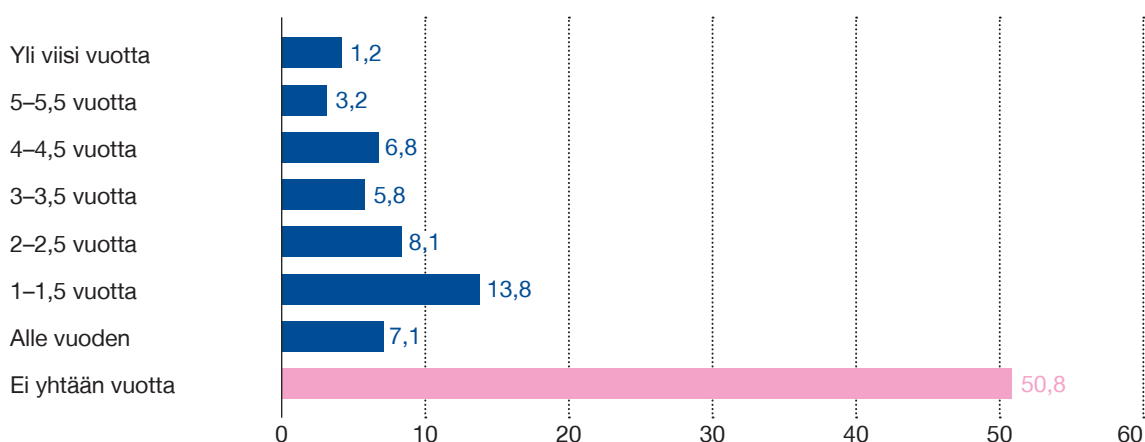
Kuvio 5. Ornamon kyselyyn vastannut jäsenkunta pääasiallisen ammattiaseman mukaan lokakuussa 2013

(Lähde: Ornamon palkka- ja palkkiokysely)

© ORNAMO RY

Kuvio 6. Ornamon kyselyyn vastanneiden poissaolovuodet työelämästä tutkinnon suorittamisen jälkeen 2013, prosenttia

(Lähde: Ornamon palkka- ja palkkiokysely) © ORNAMO RY

Työuran pituus

Melkein 60 prosenttia Ornamon kyselyyn vastanneista oli ollut työelämässä yli kymmenen vuotta vuonna 2013, joten vastaajat ovat varsin kokenutta väkeä. Työuransa alkuvaiheessa, alle kolme vuotta työelämässä olleita oli vastaajakunnasta joka kymmenes. Kyselyyn osallistuneet ovat jokseenkin työpaikkauskollisia, sillä 25–30 prosenttia oli ollut saman työnantajan palveluksessa tai yrittäjänä yli kymmenen vuotta (Taulukko 1). Joka toisella kyselyyn vastanneella henkilöllä ei ollut myöskään poissaolovuosia työelämästä tutkinnon suorittamisen jälkeen (Kuvio 6).

Toisaalta voidaan todeta, että Ornamon kyselyyn vastanneista alle kolme vuotta saman työnantajan palveluksessa tai yrittäjänä olleiden määrä oli myös 25–30 prosenttia. Tosin osa alle kolme vuotta saman työnantajan palveluksessa olleista oli vasta ensimmäisessä työpaikassaan.⁵ Heille ei ole kertynyt myöskään paljon poissaolovuosia työelämästä. Kyselyyn osallistuneista pitkiä vähintään viiden vuoden poissaoloja työelämästä oli kertynyt seitsemälle prosentille. Pidemmät poissaolot liittyivät pääasiassa perhevapaisiin, jotka ovat tavallisia naisvaltaisilla toimialoilla.⁶

⁵ Jos ensimmäisessä työpaikassaan olleita ei oteta huomioon, arviolta joka kuudes vastaaja oli vaihtanut työpaikkaa tai perustanut oman yrityksen viimeksi kuluneen 2–3 vuoden aikana.

⁶ Naisia kyselyyn vastanneista olikin yli kolme neljäsosaa.

Taulukko 1. Ornamon kyselyyn vastanneiden työuran pituus ja työvuodet nykyisen työnantajan palveluksessa tai omassa yrityksessä 2013, prosenttia

	Työuran kokonaispituus, %	Työskentelyn nykyisellä työnantajalla/omassa yrityksessä, %
Alle vuosi	4,8	10,0
Vuosi	3,2	9,3
2 vuotta	3,9	8,4
3 vuotta	4,8	9,0
4 vuotta	4,2	6,1
5 vuotta	3,2	3,5
5–7 vuotta	7,1	7,4
7–10 vuotta	8,4	10,6
10–15 vuotta	17,0	10,9
15–20 vuotta	17,4	9,6
yli 20 vuotta	24,8	7,7
EOS/Muu	1,3	7,4
Yhteensä	100,0	100,0

(Lähteet: Ornamon palkka- ja palkkiokysely)

© ORNAMO RY

Ensi- ja toissijainen ammattinimike

Kyselyyn vastanneiden ensisijainen ammattinimike oli sisustusarkkitehti. Sisustusarkkitehtien merkitys korostuu jo senkin vuoksi, että neljä vastannutta kymmenestä oli Sisustusarkkitehdit SIO:n jäseniä. Seuraavaksi tärkeimpiä ammattinimikkeitä olivat muotoilija ja vaate-suunnittelija. Kun katsotaan toissijaisia ammattinimikkeitä, ensimmäiselle sijalle nousee muotoilija, toiselle sijalle opettaja ja kolmannelle sijalle taiteilija (Taulukko 2). Noin 90 prosenttia vastanneista totesi, että tämänhetkinen työ vastaa täysin tai ainakin jossain määrin henkilön ammatillista koulutusta.

Työpaikan pysyvyys

Suomen yleisestä heikosta taloustilanteesta huolimatta selvä enemmistö Ornamon kyselyyn vastanneista suhtautui luottavaisesti tulevaisuuteen ja oli täysin tai melko varma työpaikkansa säilymisestä vuonna 2013. Hienoista epävarmuutta koki 12 prosenttia vastanneista. Heidän mielestään lomautukset, irtisanomiset, oman yrityksen keskeyttäminen tai lopettaminen voivat olla mahdollista. Tosin ainoastaan neljä prosenttia vastanneista ilmoitti, että lomautukset, irtisanomiset, oman yrityksen keskeyttäminen ja lopettaminen voivat olla todennäköinen vaihtoehto (Kuvio 7).

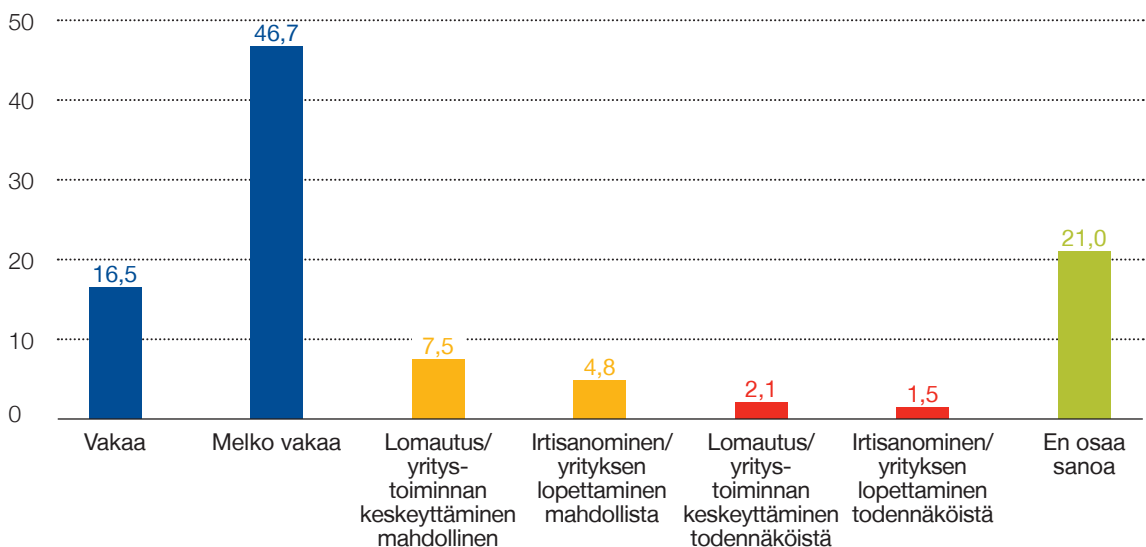
Taulukko 2. Ornamon kyselyyn vastanneiden ensi- ja toissijaiset ammattinimikkeet 2013, prosenttia

	Ensisijainen ammattinimike, %	Toissijainen ammattinimike, %
Sisustusarkkitehti	29,6	6,0
Muotoilija	13,5	24,6
Vaate-suunnittelija	10,2	3,9
Teollinen muotoilija	8,7	6,0
Taiteilija	6,9	9,3
Tekstiilisuunnittelija	5,4	6,0
Muotoilijohtaja	2,7	0,3
Keraamikko	2,7	3,6
Korualan suunnittelija	2,1	2,4
Kalustesuunnittelija	1,2	5,1
Opettaja	-	13,2
Muu ammattinimike	17,1	13,2
Ei ole muuta nimikettä	-	6,6
Yhteensä	100,0	100,0

(Lähteet: Ornamon palkka- ja palkkiokysely)

© ORNAMO RY

Kuvio 7. Ornamon kyselyyn vastanneiden varmuus työpaikan säilymisestä lähitulevaisuudessa, prosenttia

(Lähteet: Ornamon palkka- ja palkkiokysely) © ORNAMO RY

3 Osaamisen kehittäminen ja koulutus

Ornamon kysely paljastaa, että muotoilualan ammattilaisten osaaminen on osittain vajaakäytössä, sillä monilla olisi valmiuksia nykyistä vaativimpiin työtehtäviin. Taustalla voivat olla esimerkiksi huono töiden organisointi tai ahtaat toimenkuvat. Asiaan kannattaa kiinnittää huomiota nykyisillä työpaikoilla, mikä lisäisi työn tuottavuutta ja parantaisi työmotivaatiota.

Muotoilualalla osaamista ylläpidetään lähinnä omatoimisella tiedonpäivityksellä. Myös työkollegojen kanssa tapahtuvalla tiedonvaihdolla on merkitystä. Työpaikoilla tulisikin edistää tiedon sisäistä jakamista. Lisäksi työnkierto ja uusiin työtehtäviin pääsy ovat hyviä kehittymisen muotoja.

Ornamon kyselyihin vastanneista lähes 50 prosenttia totesi, että nykyiset työtehtävät vastaavat hyvin henkilön ammatillisia ja muita valmiuksia. Tosin samanaikaisesti noin 40 prosenttia vastaajista oli sitä mieltä, että heillä olisi valmiudet myös vaativimpiin työtehtäviin. Joka kuudes tarvitsisi sen sijaan osaamisen päivitystä ja lisäkoulutusta. Kyselystä väritytty kuitenkin näkemys, että henkilöiden työpanos olisi ainakin osin vajaakäytössä. Ongelma on yleistä muillakin toimialoilla ja julkisyhteisöissä, mikä alentaa kansantalouden kasvua ja tuottavuuden nousua.

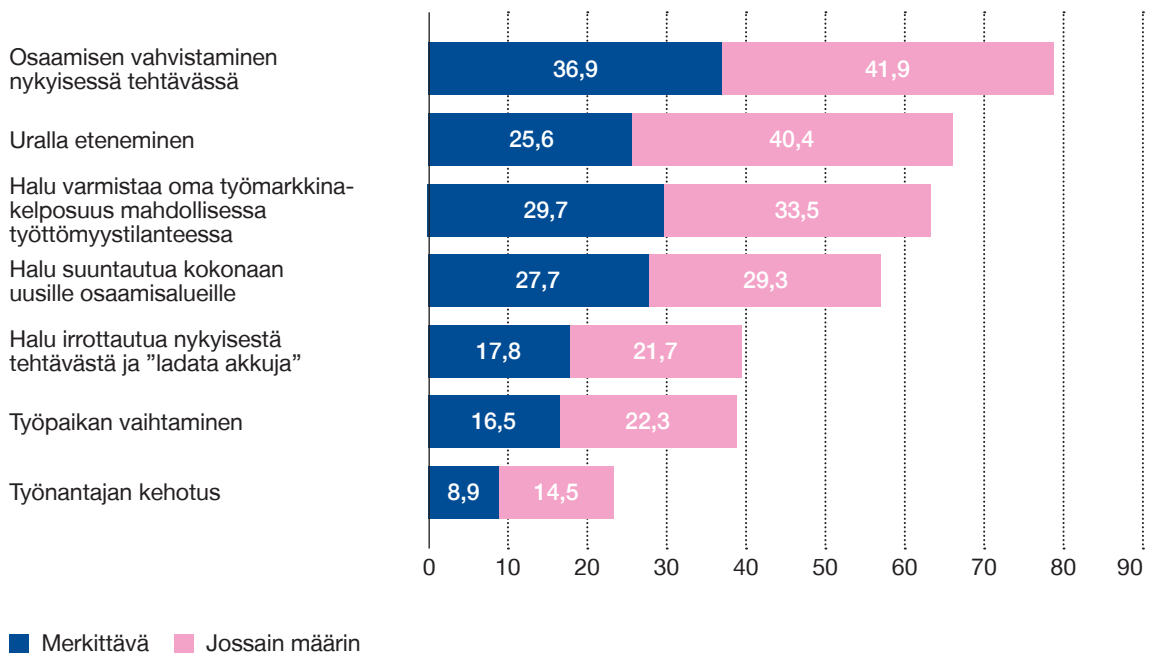
Henkilöiden potentiaalisen tietämyksen vajaakäyttö johtuu monista tekijöistä, kuten huonosta työnjohdosta, heikosta töiden organisoimista tai altaista toimenkuvista, mikä ei anna tilaa kehittymiseen. Varsinkin julkisyhteisöissä henkilön ura- ja palkkakehitys voi törmätä muodollisiin tutkintovaatimuksiin, joilla ei ole aina välttämättä yhteyttä henkilön todelliseen työelämälähtöisen osaamisen kanssa. Luonnollisesti taustalla voi olla, että henkilö ei ole syystä tai toisesta ole saanut koulutustaan vastaavaa työpaikkaa tai työskentelee niin sanotusti väärällä toimialalla.

Koulutuksen tavoitteet ja oppimistavat

Jatkuva osaamisen ylläpito ja päivitys on kuitenkin inhimillisen pääoman huoltoa ja kunnossapitoa. Ornamon kyselyyn vastanneet pyrkivät ennen kaikkea vahvistamaan koulutuksella osaamistaan nykyisessä työtehtävässä. Koulutus voi edesauttaa urakehitystä ja sillä ylläpidetään omaa työmarkkinakelpoisuutta. Osa vastanneista haluaa myös suuntautua kokonaan uusille osaamisalueille. Muotoilualalla selvästi tärkein osaamisen ylläpidon muoto on omatoiminen tiedonpäivitys, jota harjoittaa kolme neljäsosaa kyselyyn osallistuneista henkilöistä (Kuvio 8).

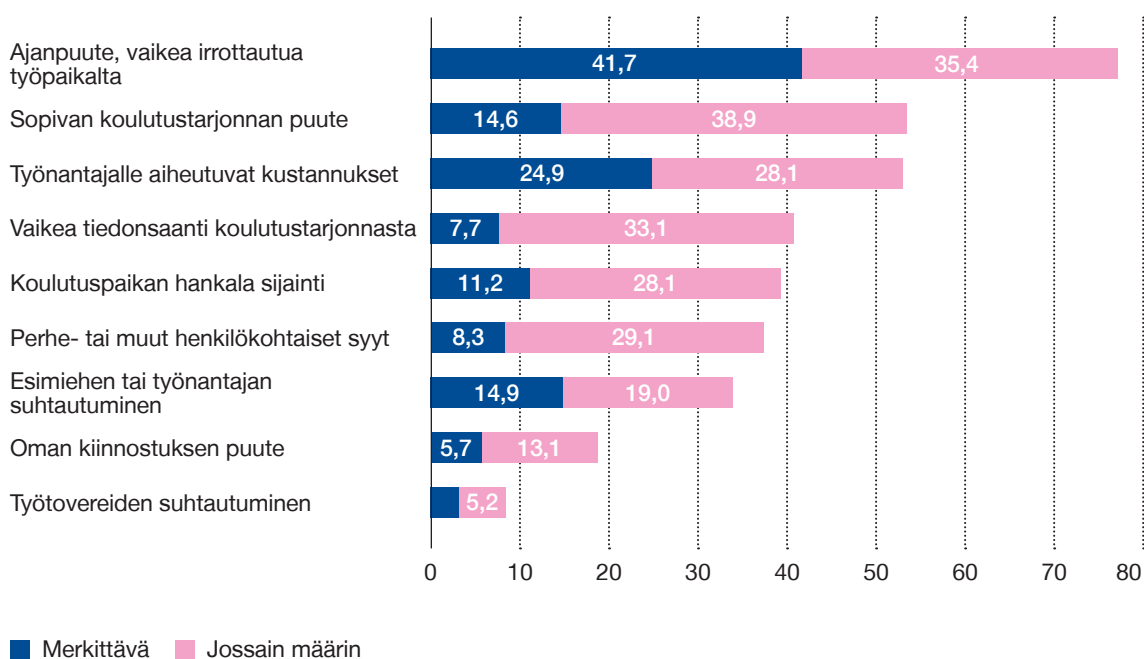
Seuraavaksi tärkeimpiä tapoja ovat kokemusten vaihto työkollegojen kanssa ja lyhytkestoisille kursseille osallistuminen. Työkokemusten vaihdon suuri merkitys paljastaa sen, kuinka tärkeää työpaikoilla olisi edistää sisäisen tiedon vapaata virtaa ja jakamista sekä estää tiedon syystä tai toisesta johtuvaa panttaamista. Myös muut työssä oppimisen muodot, kuten työnkierto tai uusien työtehtäviin pääsy ovat monille henkilöille tärkeitä ammatillisen kehittymisen muotoja. Sitä vastoin pitkäkestoinen koulutus ei ole kuulunut keskeisiin oppimisen keinoihin.

Kuvio 8. Ornamon kyselyyn vastanneiden koulutukselliset tavoitteet 2013, prosenttia

(Lähde: Ornamon palkka- ja palkkiokysely) © ORNAMO RY

Kuvio 9. Ornamon kyselyyn vastanneiden näkemykset ammatillisen kehittämisen esteistä 2013, prosenttia

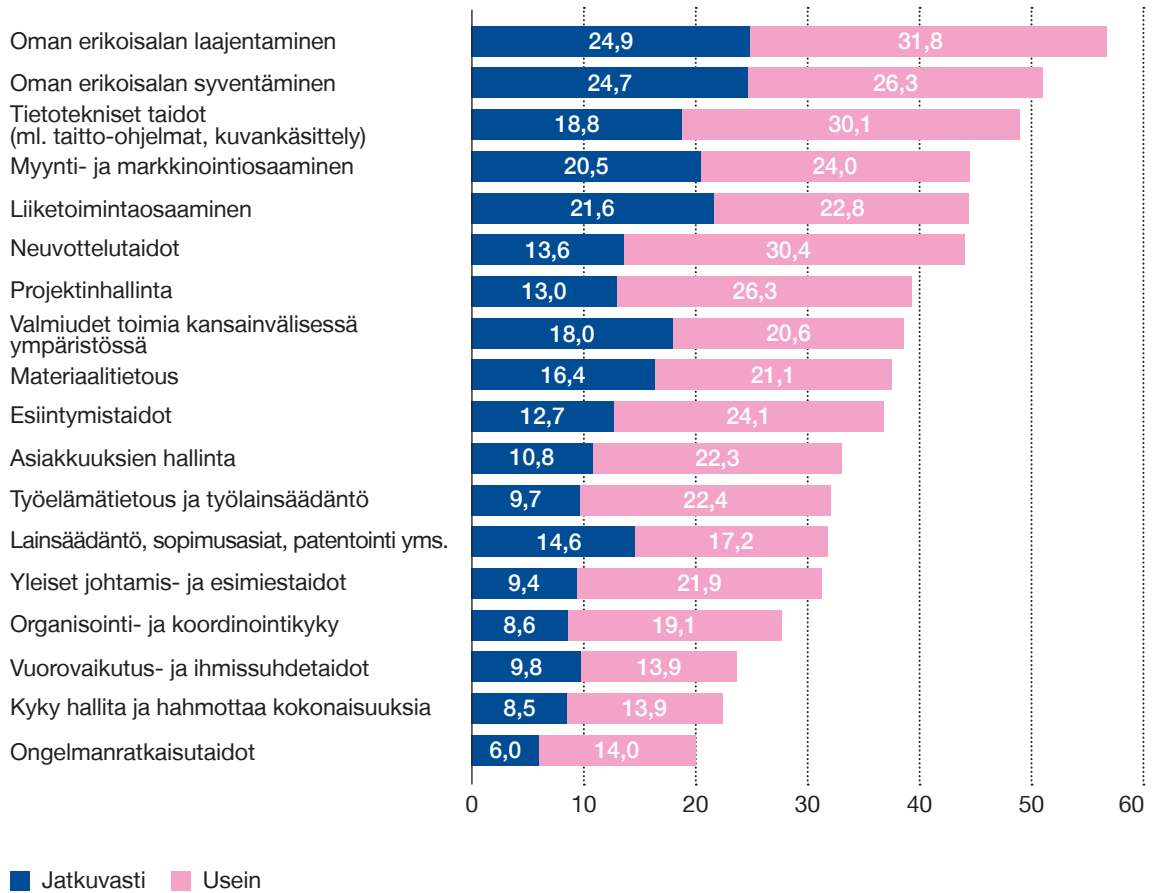

(Lähde: Ornamon palkka- ja palkkiokysely) © ORNAMO RY

Yksittäisistä kehittämistarpeista tärkeimpiä ovat oman erikoisalan syventäminen ja laajentaminen, millä pyritään parempaan asiantuntijuuteen. Seuraavilla sijoilla ovat teknisesti opeteltavat valmiudet, kuten atk-taitojen kehittäminen, myynti-, markkinointi- ja liikeosaaminen sekä neuvottelutaidot. Valitettavasti monet tärkeät työn tuottavuutta pitkällä aikavälillä nostavat asiat eivät ole saaneet suurta huomiota osakseen. Niihin kuuluivat ongelmien ratkaisutaidot, kyky hallita ja hahmottaa kokonaisuuksia, organisointikyky sekä vuorovaikutus- ja ihmissuhdetaidot (Kuvio 10).

Kyselyyn vastanneista kuitenkin 40 prosenttia ilmoitti, etteivät he ole osallistuneet koulutukseen viimeksi kuluneen vuoden aikana. 35 prosenttia oli ollut koulutuksessa 1–5 päivää ja runsas neljännes yli viisi päivää. Ylivoimaisesti tärkein koulutukseen osallistumisen este on ajanpuute ja vaikeudet irrottautua työpaikoilta, minkä jälkeen tulevat sopivan koulutustarjonnan puute ja työnantajalle aiheutuvat kustannukset (Kuvio 10). Saatu tulos kannustaa kehittämään oppimisen muotoja, kuten tietoverkkojen kautta tapahtuvaa sähköistä oppimista ajasta ja paikasta riippumatta. 📍

Kuvio 10. Ornamon kyselyyn vastanneiden näkemykset tärkeimmistä osaamisen kehittämistarpeista 2013, prosenttia

(Lähteet: Ornamon palkka- ja palkkiokysely) © ORNAMO RY

4 Työaika ja työn kuormittavuus

Pääosa Ornamon kyselyyn osallistuneista muotoilu- alan ammattilaisista on tehnyt viikoittain ylitöitä, joita ei kirjata työaikakirjanpitoon. Ylitöiden suuri määrä voi joutuva töiden huonosta organisoinnista tai siitä, että työehtosopimusten määräysten mukainen säännöllinen mutta joustamaton työaika ei yksinkertaisesti riitä eikä työnantajalla ole mahdollisuuksia palkata uutta henkilökuntaa.

Ylitöiden suuri voi olla osasyynä siihen, että viidesosa vastanneista palautuu huonosti työn kuormittavuudesta työpäivän jälkeen. Myös yksityiselämän haasteet ja auttavien sosiaalisten verkostojen puute voivat vaikeuttaa palautumista. Kyselystä välittyvä toisaalta näkemys, että työllä on hyvin tärkeä asema monen vastaajan elämässä, sillä työtehtäviä ei helposti karsita henkilökohtaisista syistä.

4.1 Työviikon pituus ja ylityöt

Ornamon kyselyjen mukaan muotoilualan työ-sopimuksissa sovittu säännöllinen työaika oli keskimäärin (keskiarvo) 32,6 tuntia viikos-sa vuonna 2013. Sovitussa työajassa on paljon vaihtelua, sillä mediaanityöaika oli 37,5 tuntia viikossa. Kyselyistä ilmenee kuitenkin, että to-dellinen työaika on paljon pidempi kuin työso-pimuksessa sovittu säännöllinen työaika. Run-saat 50 prosenttia kyselyyn vastanneista oli tehnyt vähintään 40-tuntisia työviikkoja. kor-keintaan työso-pimuksissa sovittuun mediaani-työaikaan (37,5 tuntia) työviikko jäi vian 37 pro-sentilla (Taulukko 3).

Ornamon kyselyyn osallistuneista yli kaksi kolmasosaa vastanneista on tehnyt sellaista työ-tä, jota ei kirjata työaikakirjanpitoon. Työaika-kirjanpidon ulkopuolisia töitä ovat esimerkiksi illalla kotona tehty työ tai sähköpostiviestintä. Yli 40 prosenttia kyselyyn osallistuneista oli teh-nyt ylityötä puolesta tunnista neljään tuntiin vii-kossa ja neljänneksellä vastanneista ylityöiden määrä oli vähintään viisi tuntia viikossa (Kuvio 12). Ylityöiden suuri määrä on yhtenä syynä sii-hen, että viidesosa vastanneista palautuu huono-nosti työn kuormittavuudesta työpäivän jälkeen.

Työpäivien tai -viikkojen venyminen johtuu monesta tekijästä. Eräänä tekijänä voi olla työ-viikon pirstaleisuus ja töiden huono organisoi-ni. Toinen tärkeä vaikuttava tekijä on kilpailun kiristymisen ja muuttunut toimintaympäris-tö. Ammattiyhdistysliike on pyrkinyt vuosi-kymmeniä lyhentämään työtuntien määrää ja lisäämään vapaapäiviä yleissovissa työehtoso-pimusneuvotteluissa. Aikaansaatuisten uudistus-ten johdosta säännöllinen työaika on Suomessa kansainvälisesti verrattain alhainen.

Jotta markkinoilla voidaan pärjätä, monissa yksityisissä pk-yrityksissä rikotaan hiljaisesti työehtosopimusten työaika koskevia ehtoja tai asia kierretään käyttämällä joustavampaa ali-hankintatyövoimaa.

Yritysten haluttomuus tai korkea kynnyksen palkka-ta uutta työvoimaa ei johdu vain nykyisestä heikosta kysyntätilanteesta, vaan ilmiö on ollut nähtä-vissä jo aiemmin. Siksi yritysten oman työvoiman määrä kasvoi varsin hitaasti myös 2000-luvun nousukaudella johtuen työmarkkinoiden erilaisista jäykkyyksistä ja korkeista välillisistä työvoima-kustannuksista, vaikka palkkataso ei ole Suomessa sinänsä korkea. Palkkatyömarkkinoiden jäykkyydet ovat osittain myös voimakkaasti kasvaneen yksinyrittäjyyden ja sivu- ja osa-aikaisen yrittäjyyden kasvun taustalla.

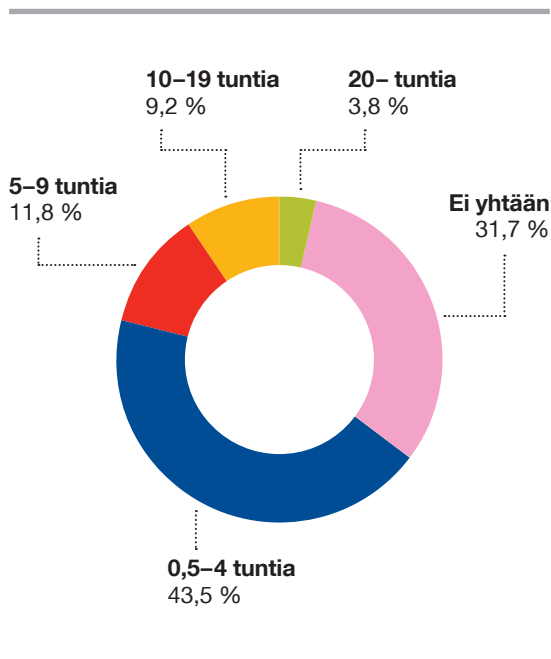
Taulukko 3. Ornamon kyselyyn vastanneiden kokemukset työviikon pituudesta muotoilualalla 2013, prosenttia

	Säännöllisen työehtosopimuksen mukaisen työviikon pituus %	Todelliset tehdyt työtunnit viikon aikana, %
Alle 20 tuntia	12,4	6,9
20–36 tuntia	18,1	18,3
37–37,5 tuntia	34,4	11,4
38–39 tuntia	16,2	10,7
40–40,5 tuntia	17,8	22,4
41– tuntia	1,2	30,3
Yhteensä	100,0	100,0
Keskiarvo, tuntia	32,6	38,0
Mediaani, tuntia	37,5	40,0

(Lähteet: Ornamon palkka- ja palkkiokysely)

© ORNAMO RY

Kuvio 12. Ornamon kyselyyn vastanneiden työaikakirjanpidon ulkopuoliset ylityöt työviikon aikana 2013, prosenttia

(Lähde: Ornamon palkka- ja palkkiokysely)

© ORNAMO RY

4.2 Työviikon sisältö ja työmatkat

Jos tutkitaan tarkemmin yhden työviikon ohjelmaa, havaitaan, että varsinaisella työpaikalla (toimipisteessä) vietetty keskimääräinen työaika kattaa vain 70 prosenttia Ornamon kyselyyn osallistuneiden viikkotyötunneista. Työtunneista 14 prosenttia on kotona tehtyä ja muuta etätöitä. Asiakkaan luona tehty työ tai siihen rinnastettava edustaminen vie seitsemän prosenttia viikon työtunneista samoin kuin työmatkat. Loppuosa (3 %) on muuta tarkemmin erittelemätöntä työtä. Varsinaisen työpaikan ulkopuolella tehdyn työn merkitys riippuu kuitenkin henkilön toimenkuvasta (Taulukko 4).

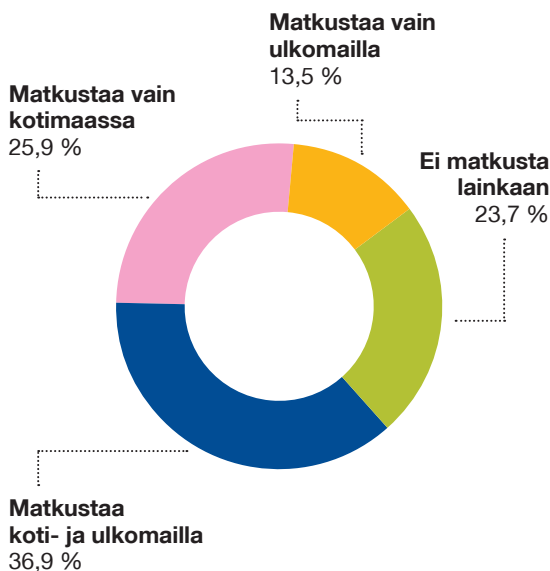
Matkustamisen määrä riippuu suuresti henkilön asemasta ja työnkuvasta. Paljon matkustavat tekevät työtä asiakkaan luona tai ovat johtavassa asemassa, mihin kuuluu esimerkiksi erilaista edustamista. Kaikista kyselyyn vastanneista 75 prosenttia matkustaa ainakin hieman vuoden aikana. Heistä 37 prosenttiyksikköä matkustaa ulko- ja kotimaassa. Vain kotimaassa matkustavia on 26 prosenttiyksikköä ja vain ulkomailla matkustavia 14 prosenttiyksikköä. Joka kahdeksas kyselyyn vastannut kuului paljon matkustaviin, joilla matkustamista oli vähintään 30 päivää vuodessa (Kuvio 13).

4.3 Työn kuormittavuus

Ornamon kyselystä käy ilmi, että noin viidennes vastaajista palautuu huonosti työn kuormittavuudesta, mitä voidaan pitää melko suurena osuutena (Kuvio 14). Lisäksi noin 15 prosenttia kärsii vakavista tai melko vakavista työstressi- ja uupumusoireista. Kyse on tärkeästä asiasta, sillä pitkittyessään jatkuva uupumustila aiheuttaa sairauspoissaoloja, unettomuutta ja johtaa pahimmassa tapauksessa työkyvyttömyyteen. Työikäisten enenaikainen eläköityminen psyykkisistä syistä on Suomessa yksi suurista ongelmista esimerkiksi kestävyysvajeen kannalta katsoen.

Kyselystä ei selviä, onko esimerkiksi huono työpäivän jälkeinen palautuminen seurausta ylipitkistä työpäivistä, työn haastavuudesta, huonosta johtamisesta tai työilmapiiristä vai onko taustalla myös yksityiselämään liittyviä haasteita tai ongelmia, joilla on heijastusvaikutuksia työelämään ja päinvastoin. Hyvin usein unohdetaan se, että ongelmat ulottuvat työelämän ulkopuolelle, joita työpaikalla on vaikea ratkaista. Yksityiselämän haasteet voivat johtua parisuhteesta, heikosta taloudellisesta tilanteesta, yksinhuoltajuudesta ja auttavien sosiaalisten verkostojen puutteesta.

Kuvio 13. Ornamon kyselyyn vastanneet henkilöt päivärahaan oikeuttavien työmatkojen mukaan, prosenttia

(Lähde: Ornamon palkka- ja palkkiokysely)

© ORNAMO RY

Erilaisiin väittämiin saadut vastaukset työelämän kysymyksistä osoittavat, että vain alle kolmannes on saanut sukulais- ja tuttava-apua. Lisäksi 45 prosenttia ei pysty irrottautumaan täysin työasioista vapaa-ajalla ja kaksi kolmasosaa tuntee laiminlyövänsä kotiasioita työn vuoksi. Toisaalta ainoastaan joka viides kyselyyn vastanneista tunnusti, että kotiasiat häiritsevät varsinaista työntekoa, minkä kolme neljäsosaa vastanneista on pystynyt käyttämään työaikajoustoja omien tarpeiden mukaan (Kuvio 15).

Muotoilualan ammattilaisten työelämää koskevista vastauksista väritty myös kuva työn ja työyhteisön tärkeydestä. Ainoastaan muutama Ornamon kyselyyn vastanneista ilmoitti, että oli joutunut luopumaan työssäkäynnistä, tarjotusta työpaikasta tai jatko- ja täydennyskoulutuksesta läheisten vuoksi. Työtehtäviä ei myöskään karsita henkilökohtaisista syistä. Tämä on johtanut luonnollisesti siihen, että lähes 50 prosenttia vastanneista ei ole pystynyt pitämään kaikkia loma- ja vapaapäiviä. Lisäksi runsas neljäsos on lykännyt perheen perustamista työn vuoksi.

Taulukko 4. Ornamon kyselyyn vastanneiden viikkotyötunnit keskimäärin 2013

	Keskiarvo, tuntia	Mediaani, tuntia	Työtuntien jakauma, %
Työpaikalla tehty työ	30,4	30	70,0
Kotona tehty työ	8,6	5	11,8
Muu etätyö	5,1	3	2,1
Asiakkaan luon tehty työ	6	4	4,9
Työtä koskeva edustaminen	2,8	2	1,7
Työtä koskeva matkustus	5,5	4	6,8
Muu työhön käytetty aika	5,3	3	2,7
Yhteensä	41,3	40	100,0

(Lähteet: Ornamon palkka- ja palkkiokysely) © ORNAMO RY

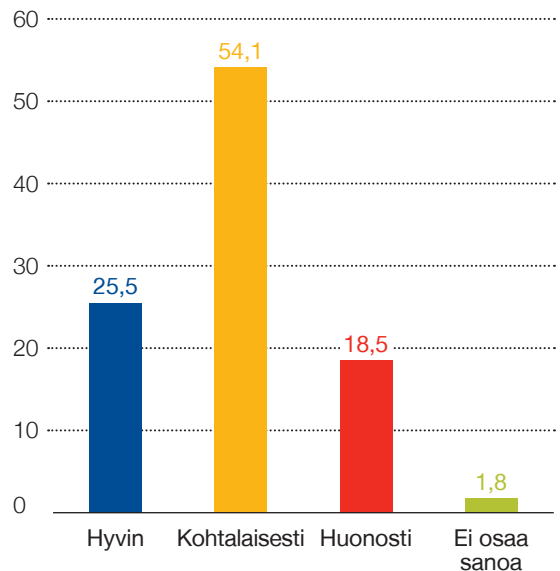
4.4 Perhevapaiden käyttö

Suomessa oikeus perhevapaisiin perustuu työso-
pimuslakiin (51/2001). Perhevapaita ovat *äitiys-,
isyys- ja vanhempainvapaat ja vanhempainvapaan
jälkeen pidettävä lasten hoitovapaa, osittainen hoi-
tovapaa ja tilapäinen hoitovapaa*. Järjestelmässä
äitiysvapaa on 105 päivää ja vanhempainvapaa 158
päivää. Vanhempainvapaa lapsen äiti tai isä voi pi-
tää kokonaan tai jakaa keskenään. Isän käytössä
on lisäksi 54 arkipäivän pituinen isyysvapaa, josta
osan voi käyttää äidin ollessa äitiys- ja vanhempain-
vapaalla tai oman tai äidin vanhempainrahakau-
den jälkeen.

Äitiys-, isyys- ja vanhempainvapaan ajalta mak-
settavat korvaukset määräytyvät vapaata edeltä-
vien työtulojen mukaan. Perhevapajärjestelmää
täydentävät lasten kodinhoitovapaa, jota äiti tai isä
voi pitää siihen asti, kunnes lapsi on täyttänyt kol-
me vuotta. Osittaista hoitovapaata äiti tai isä voi
pitää vanhempainvapaan päättymisestä lapsen toi-
sen kouluvuoden loppuun saakka. Hoitovapaa-ajal-
ta maksetaan valtakunnallista hoitorahaa ja hoi-
tolisää sekä kuntakohtaisia lisiä. Enintään neljä
päivää kestävää tilapäistä hoitovapaata voi saada
alle 10-vuotiaan sairaan lapsen hoitoon.⁷

⁷ Tilapäiseltä hoitovapaalta ei makseta korvauksia, mutta
työehtosopimuksissa on sovittu palkallisista hoitopäivistä.

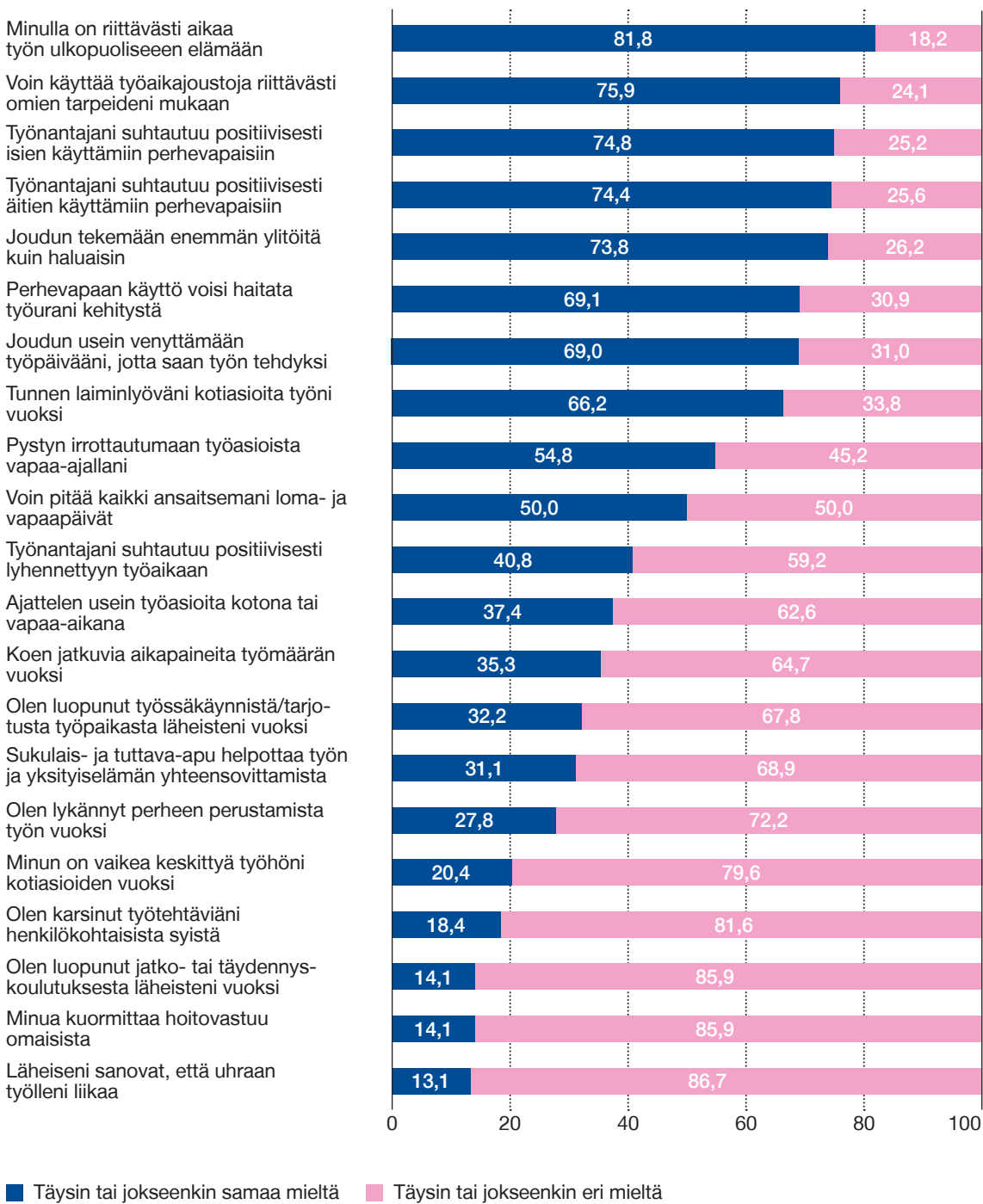
Kuvio 14. Ornamon kyselyyn vastanneiden henkilöiden palautuminen työpäivän kuormitta- vuudesta, prosenttia vastanneista

(Lähde: Ornamon palkka- ja palkkiokysely)

© ORNAMO RY

Kuvio 15. Ornamon kyselyyn vastanneiden näkemykset erilaisista työelämään liittyvistä kysymyksistä, prosenttia vastanneista

(Lähteet: Ornamon palkka- ja palkkiokysely) © ORNAMO RY

Ornamon kyselyyn vastanneista runsaat 40 prosenttia oli käyttänyt perhevapaita (Taulukko 5). Perhevapaakaudet ovat olleet keskimäärin melko lyhyitä, sillä vain viidennes oli ollut vapaalla yli vuoden. Periaatteessa enemmistö työnantajista suhtautuu perhevapaiden käyttöön myönteisesti. Siitä huolimatta lähes 70 prosenttia vastanneista katsoi, että perhevapaan käyttö voi haitata urakehitystä, mikä kertoo osaltaan työelämän tärkeydestä vastaajille. Suoranaisia kokemuksia työsuhteen ehtojen heikkenemisestä oli kuitenkin vain suhteellisen harvoilla vastanneilla.

Perhevapaita hyödyntäneistä 55 prosenttia on jatkanut hoitovapaan jälkeen samassa tai vastaavassa työtehtävässä ja miltei joka kymmenes oli siirtynyt aiempaa vaativampaan tehtävään. Vain pienellä osalla perhevapaa oli johtanut työsuhteen päättymiseen, mikä ei edes saisi olla työsuhteen päättymisen syynä. Noin joka kymmenennellä työsuhde päättyi perhevapaan aikana tai irtisanoutumisen myötä, kun työntekijä esimerkiksi oli jäänyt kotiin hoitamaan lasta, ei halunnut palata aikaisempaan tehtävään tai halusi siirtyä toisen työnantajan palvelukseen (Taulukko 6).

Taulukko 5. Perhevapaiden käyttö Ornamon kyselyyn vastanneiden keskuudessa, prosenttia

	Osuus vastanneista, %
Ei ole ollut perhevapaalla	58,1
Alle 1 kuukausi	5,1
1–3 kuukautta	4,7
3–6 kuukautta	4,2
6 kuukautta–1 vuosi	7,9
1–3 vuotta	12,1
Yli 3 vuotta	7,9
Yhteensä	100,0

(Lähteet: Ornamon palkka- ja palkkiokysely)

© ORNAMO RY

Taulukko 6. Tilanne perhevapaalta paluun jälkeen Ornamon kyselyyn vastanneiden keskuudessa, prosenttia

	Osuus vastanneista, %
Jatkaminen samassa tehtävässä	44,2
Jatkaminen aiempaa vastaavassa tehtävässä	11,5
Siirtyminen vaativampiin tehtäviin	8,8
Siirtyminen vähemmän vaativiin tehtäviin	3,5
Työsuhde päättyi ennen perhevapaita	5,3
Työsuhteen loppuminen perhevapaan johdosta	3,5
Irtisanoutuminen ja jääminen kotiin	1,8
Sopimus työsuhteen päättymisestä työnantajan kanssa	2,7
Muu tilanne	18,6
Yhteensä	100,0

(Lähteet: Ornamon palkka- ja palkkiokysely)

© ORNAMO RY

5 Palkat ja yritysten työvoimakustannukset

Muotoilualan kuukausipalkat edustavat Suomessa palkansaajien keskiansiotasoa. Ornamon kyselyyn vastanneiden säännöllisen työajan kuukausipalkkojen mediaani oli 3 320 euroa vuonna 2013. Lisäpalkkiot, ylityökorvaukset ja luontoisedut nostavat keskimääräisen ansiotason noin 4 010 euroon. Tästä huolimatta vain runsaat 50 prosenttia palkansaajista on täysin tyytyväinen toimeentuloonsa.

Muotoilualan erikoistuneet KIBS-yritykset edustavat osaamisintensiivisiä palvelualoja, joissa tärkein tuotannon-tekijä on inhimillinen osaava työvoima, siksi työvoimakustannukset muodostavat yli 40 prosenttia näiden yritysten liiketoiminnan tuotoista. Viime vuosina palkkojen nousu on kuitenkin ylittänyt liikevaihdon kasvun, mikä on heikentänyt yritysten kannattavuuden ja tuottavuuden kehitystä.

5.1 Palkansaajien ansiotaso

Ornamon kyselyjen mukaan muotoilualan palkansaajien keskimääräinen säännöllisen työajan kuukausipalkka oli noin 3 444 euroa vuonna 2013. Mediaanipalkka oli 3 324 euroa. Säännölliseltä työajalta maksetut lisäpalkat, kuten provisiot ja bonukset lisäävät keskimääräistä kuukausipalkkaa noin 3 586 euroon (mediaani 3 400 euroa). Palkkahaitari laajenee, kun lisäansiot otetaan huomioon, sillä niitä ei ole kaikilla. Ylityö- ja vastaavat korvaukset sekä luontoisedut nostavat keskimääräiset verotettavat ansiotulot noin 3 861 euroon kuukaudessa (mediaani 3 410 euroa) (Taulukko 7).

Kyselytutkimuksiin perustuvissa aiempien vuosien tilastoissa kuukausipalkkoja on tarkasteltu ammattinimikkeen, toimenkuvan tai työnantajan toimialan perusteella. Tässä raportissa on päädytty siihen, että tarkemman tason rahamääräiset tiedot eivät ole riittävän luotettavia julkistettaviksi, mikä johtuu vastaajien suhteellisen pienestä määrästä.⁸ Voidaan kuitenkin todeta, että kyselystä saadut

8 Kolme neljäsosaa vastanneista työskentelee yksityisissä yrityksissä ja järjestöissä, joissa palkat määräytyvät pääosin työnantajakohtaisesti. Vastaajien kokonaismäärä jäi palkkatietojen osalta ainoastaan alle 190 henkilöön. Monien yksittäisten ammattinimikkeiden, toimenkuvien tai työnantajien toimialojen osalta vastaajamäärät jäivät alle kahteenkymmeneen tai jopa muutamaan henkilöön, minkä vuoksi saaduista vastauksista laskettaviin kuukausipalkkojen keskiarvo- tai mediaanilukuihin sisältyy suuria virhemahdollisuuksia. Näin pieneen havaintojen määrään perustuvia tilastoja ei myöskään julkaista Tilastokeskuksen palkkarakennetilastoissa.

palkkatiedot vastaavat melko pitkälle eri muotoilualoilla toimivien suunnittelijoiden tai asiantuntijoiden ansiotasoa, sillä heidän osuutensa vastaajista oli miltei 60 prosenttia.

Lisätietoja muotoilualan palkansaajien ansiotason kehityksestä voidaan saada määrättyjen ammattiryhmien osalta Tilastokeskuksen palkkarakennetilastoista. Ammattiluokituksen (luokitus 2010) mukaiset vertailukelpoiset tilastot ovat käytävissä vuodesta 2010 lukien. Ne kattavat muotoilualan osalta tuote- ja vaatesuunnittelijat (luokka 2163), graafiset ja multim mediasuunnittelijat (2166), sisustussuunnittelijat (luokka 3432) sekä käsityötuotteiden valmistajat (luokka 731). Tilastot kuvaavat lähinnä yksityisen alalla eli yrityksissä työskentelevien palkansaajien ansiotasoa.¹⁰

Tilastokeskuksen palkkarakennetilastojen mukaan tuote- ja vaatesuunnittelijoiden säännöllisen työajan keskiansio oli 3 513 euroa kuukaudessa vuonna 2012. Graafiset ja multim mediasuunnittelijoiden keskiansiot olivat 3 641 euroa, sisustussuunnittelijoiden 2 307 ja käsityövalmistajien

9 Kun havainnot laitetaan järjestykseen kuukausipalkan suuruuden mukaan, mediaaniluku kuvaa keskimmäistä havaintoa. Alakvartiiliin alapuolelle jää neljäsosa havainnoista ja yläkvartiiliin alapuolelle kolme neljäsosaa havainnoista. Ylä- ja alakvartiiliin erotuksesta saadaan arvioitua kvartiiliväli, johon mahtuu 50 prosenttia havainnoista.

10 Julkisyhteisöistä (valtio ja kuntayhteisöt) palkkatietoja on saatavilla lähinnä vain graafisten ja multim mediasuunnittelijoiden osalta. Syynä on havaintojen pieni määrä, minkä palkkarakennetilastot eivät olisi luotettavia muiden muotoilualan ammattiryhmien osalta.

Taulukko 7. Ornamon kyselyyn vastanneiden palkansaajien keskimääräiset kuukausiansiot toukokuussa 2013, euroa⁹

	Keskiarvo, euroa	Mediaani, euroa	Alakvartiili, euroa	Yläkvartiili, euroa
Säännöllinen kuukausipalkka	3444	3586	2640	4097
- työajalta maksetut lisäpalkkiot	142
Säännöllisen työajan kokonaisansiot	3586	3400	2778	4200
- ylityö- ja vastaavat korvaukset	9
- luontoisetujen verotusarvo	266
Verotettavat kokonaisansiot	3861	3410	2830	4350

(Lähteet: Ornamon palkka- ja palkkiokysely) © ORNAMO RY

Taulukko 8. Säännöllisen työnajan kuukausipalkkojen kehitys muotoilualan ammateissa yksityisellä alalla 2010–12

	Tuote- ja vaate-suunnittelijat	Graafiset ja multimedia-suunnittelijat	Sisustus-suunnittelijat	Käsityö-tuotteiden valmistajat
2010, euroa	3185	3132	..	2371
2011, euroa	3289	3932	..	2558
2012, euroa	3513	3641	2307	2592
Nimellinen kasvu 2010–12, %	10,3	16,3	..	9,3
Naisten ansiot/miesten ansiot 2012, %	79,3	89,2	88,6	76,1

(Lähde: Palkkarakennetilasto, Tilastokeskus)

2 592 euroa. 2010-luvulla nimellisten kuukausipalkkojen nousu on ollut muotoilualan ammateissa reippaampaa kuin kansantaloudessa keskimäärin ansiotasoindeksillä mitattuna.¹¹ Nopeinta palkkojen kehitys on ollut graafisten ja multimediasuunnittelijoiden osalta.

Huomionarvoista palkkakehityksessä on, että naisten kuukausipalkat olivat selvästi alhaisemmat kuin miesten palkat. Graafisten ja multimediasuunnittelijoiden sekä sisustussuunnittelijoiden osalta naisen palkka oli vajaa 90 prosenttia miesten palkoista, mutta tuote- ja vaatesuunnittelijoiden sekä käsityötuotteiden valmistajien osalta naisen palkka jäi alle 80 prosenttiin miesten palkoista. Syynä voi olla, että miehet toimivat keskimääräistä enemmän johtavissa asemissa, osaavat paremmin hinnoitella itsensä tai naiset jäävät jälkeen palkkakehityksestä perhevapaiden vuoksi.

5.2 Ansiot ja koulutustaso

Tilastokeskus tarjoaa palkkakehitystä kuvaavia tilastoja myös määrättyjen muotoilualan liittyvien ammatti- ja ammattikorkeakoulututkintojen osalta, joita ovat *artesaani* (luokka 3211 taide- ja käsiteollisuuden peruskoulutus), *käsi- ja taide-teollisuuden ammattitutkinto* (luokka 324), *käsi- ja taideteollisuus erikoisammattitutkinto* (luokka 327), *artenomi* (luokka 5211 ammattikorkeakoulututkinto) sekä *käsi- ja taideteollisuuden ammat-*

tikorkeakoulututkinto (luokka 6211). Vertailukelpoiset säännöllisen työajan kuukausipalkkoja koskevat tilastot ovat vuosilta 2007–12.

Palkkarakennetilastoista ilmenee, että artesaanin keskipalkka oli kuukaudessa 2 461 euroa vuonna 2012. Käsi- ja taideteollisuuden ammattitutkinnon suorittaneilla keskipalkka oli 2 847 euroa ja erikoisammattitutkinnon suorittaneilla 2 956 euroa. Ammattikorkeakoulutasoisilla artenomeilla keskipalkka oli 3 167 euroa, mutta käsi- ja taideteollisuuden (ja konservoinnin) ammattikorkeakoulututkinnon suorittaneilla vain 2 711 euroa. Palkkatilastot osoittavat, että keskiansiot nousivat ripeästi vuosina 2007–09. Sittemmin kehitys on ollut hidasta artenomeja lukuunottamatta (Taulukko 9).

5.3 Palkat ja työvoimakustannukset alan KIBS-yrityksissä

Tilastokeskuksen yritys- ja toimipaikkarekisteri YTR:n pohjalta on mahdollista tarkastella muotoilualan osaamisintensiivisten KIBS-alojen palkkojen kehitystä ja verrata sitä yritysten liikevaihdon ja työn tuottavuuden (liikevaihto per henkilöstö) yleiseen kehitykseen. Osaamisintensiivisiin KIBS-aloihin luetaan *graafinen muotoilu* (Nace 74101), *sisustussuunnittelu* (Nace 74102) ja *teollinen muotoilu* (Nace 74109). Vuonna 2012 toimialoilla oli Tilastokeskuksen YTR:n mukaan 1 958 yritystä, joiden työllisyys oli 1 800 henkilöä ja liikevaihto 179 miljoonaa euroa.

Palkansaajien vuosipalkat olivat muotoilualan erikoistuneissa KIBS-yrityksissä keskimäärin 38 400 euroa vuonna 2012, eli 3 200 euroa kulkua kohden laskettuna. Ansiotaso oli parhain

¹¹ Tilastokeskuksen ansiotasoindeksin mukaan palkat nousivat koko kansantaloudessa noin kuusi prosenttia vuosina 2010–12. Yksityisellä alalla ansiot kohosivat 5,6 prosenttia.

Taulukko 9. Säännöllisen työnajan kuukausipalkkojen nimellinen kehitys muotoilualaan liittyvien tutkintojen suorittaneiden osalta 2007–12

	Artesaani	Käsi- ja taideteollinen ammatti-tutkinto	Käsi- ja taideteollinen erikois-ammatti-tutkinto	Artenomi (AMK)	Käsi- ja taideteoll. AMK-tutkinto
2007, euroa	2128	2388	2393	2498	2300
2008, euroa	2268	2499	..	2725	2463
2009, euroa	2318	2667	..	2785	2513
2010, euroa	2381	2740	3237	2843	2597
2011, euroa	2414	2789	2647	2997	2706
2012, euroa	2461	2847	2956	3167	2722
Kasvu 2007–12, %	15,6	19,2	..	26,8	18,3
Kasvu 2007–09, %	8,9	11,7	..	11,5	9,3
Kasvu 2010–12, %	3,4	3,9	..	11,4	4,8

(Lähde: Palkkarakennetilasto, Tilastokeskus)

teollisen muotoilun toimialalla ja alhaisin sisustussuunnittelussa. Palkansaajaa kohden laskettuna vuosipalkat nousivat KIBS-yrityksissä keskimäärin lähes 14 prosenttia vuosina 2007–09 ja kahdeksan prosenttia vuosina 2010–12. Graafisessa muotoilussa ja teollisessa muotoilussa palkkojen kehitys on ollut nopeampaa kuin liikevaihdon tai työn tuottavuuden kehitys (Taulukko 10).

Sisustussuunnittelussa kehitys on ollut toisenlaista. Toimialan palkkojen kehitys on vastannut paremmin liikevaihdon ja työn tuottavuuden kehitystä, minkä seurauksena keskimääräinen palkkataso on sisustussuunnittelussa matalampi kuin muilla muotoilun KIBS-aloilla. Sitä vastoin graafisessa muotoilussa ja teollisessa muotoilussa nopeampi palkkakustannusten nousu on voinut johtaa kannattavuuden heikkenemiseen. Näillä toimialoilla myös liikevaihdon ja henkilöstön väliseen suhdeluun perustuva *tuottavuus* on alentunut pari prosenttia vuosina 2007–12.

Tuottavuudella ei ole välttämättä yhteyttä kannattavuuteen lyhyellä aikavälillä, jolloin kannattavuus voi muuttua riippumatta tuottavuuskehityksestä. Kannattavuus voi parantua pelkästään hinnan muutosten vuoksi, jos tuotteiden tai palvelujen markkinahinta kohoaa tai tuotannossa käy-

tettävien panosten hinta alenee. Kuitenkin pitkällä aikavälillä kannattavuuden muutos voi johtua tuotannon tehokkuuden muutoksesta. Tehokkuuden parantumisesta johtuva kannattavuuden kasvu onkin paras keino erottua muista samoja tuotteita tai palveluja tarjoavista yrityksistä.

Yritysten henkilöstökulujen kehitys

Henkilöstökulut (palkat ja henkilösivukulut) olivat keskimäärin noin 26 prosenttia muotoilualan yritysten *liiketoiminnan tuotoista* (liikevaihto ja muut liiketoiminnan tuotot) vuonna 2012. Varsinaiset palkka- ja henkilöstökulut eivät kerro totuutta todellisten henkilöstökulujen koko merkityksestä alle kymmenen henkilöä työllistäväissä mikroyrityksissä ja etenkin niissä omistajayrittäjävetoisissa pienyrityksissä, joissa yrittäjät eivät maksa tai voi maksaa palkkaa itselleen kuin yksityisottojen avulla, ja joissa vain yrittäjäläkemaksut kirjataan yritysten tuloslaskelmiin.

Edellämainituista syistä johtuen Tilastokeskuksen yritystilastoissa on tehty mikroyrityksille niin sanottu *laskennallinen palkkaaikaisu*, jonka avulla on arvioitu yrittäjien palkatonta työpanosta heidän omistamissaan yrityksissä. Palkkaaikaisu on toteutettu siten, että ensiksi on määritelty

Taulukko 10. Palkansaajien vuosipalkkojen ja työn tuottavuuden (liikevaihto/henkilöstö) kasvu muotoilun KIBS-yrityksissä 2007–12

	Graafinen muotoilu, euroa	Sisustus suunnittelu, euroa	Teollinen muotoilu, euroa	Yhteensä, euroa
2007	29900	29100	34200	31600
2008	35600	33600	35800	35000
2009	38400	32800	37100	35900
2010	35100	33500	37400	35600
2011	36200	31000	38700	35300
2012	38600	35600	40400	38400
Palkkojen kasvu:				
2007–09, %	28,4	12,7	8,5	13,6
2010–12, %	10,0	6,3	8,0	7,9
2007–12, %	29,1	22,3	18,1	21,5
Tuottavuuden nousu:				
2007–09, %	-5,3	49,3	5,2	17,3
2010–12, %	5,5	-0,1	-7,8	-1,2
2007–12, %	-2,3	35,6	-1,4	9,7

(Lähde: Yritys- ja toimipaikkarekisteri, Tilastokeskus)

yrityskohtaisesti yrittäjän palkattomasti tekemä vuosityöpanos. Tämän jälkeen on arvioitu palkattoman työpanoksen palkkasumma. Palkkaokaisun lähtökohtana on, että yritystoiminnan on tuotettava yrittäjälle vähintäänkin kohtuullinen vuosityöpanosta vastaava ansio.¹²

Mikäli palkkaokaisu otetaan huomioon, olivat henkilöstökustannukset muotoilun KIBS-yrityksissä keskimäärin 42 prosenttia liiketoiminnan tuotoista vuonna 2012. Osuus on suurin graafisessa muotoilussa ja pienin sisustussuunnittelussa. Vuosina 2007-12 henkilöstökustannusten suhteellinen osuus liiketoiminnan tuotoista on noussut noin kolme prosenttiyksikköä. Kasvu on ollut voimakkainta graafisessa suunnittelussa. Yritysten kokoluokittain tarkasteltuna henkilöstökulujen osuus liiketoiminnan tuotoista on suurin vähintään kymmenen henkilön yrityksissä.

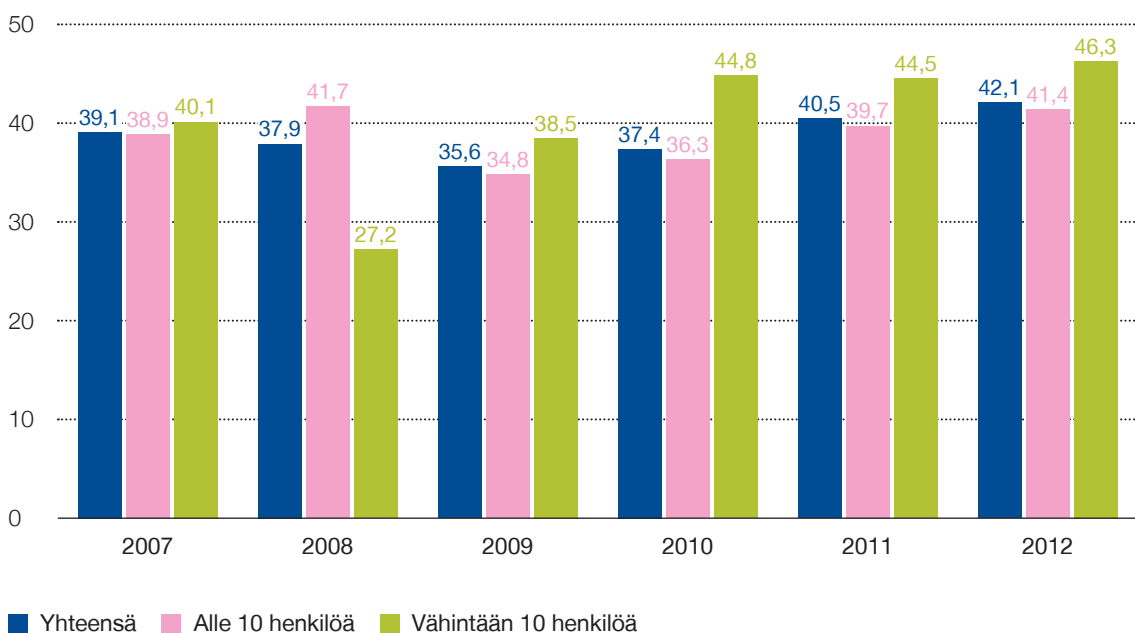
¹² Palkkaokaisu on pelkästään laskennallinen kannattavuutta rasittava erä. Se eroaa muista tuloslaskelman eristä siinä suhteessa, että se ei ole todellisuudessa syntynyt kuluerä tai maksu.

5.4 Ansiotason kehitys ja toimeentulon turvaaminen

Muotoilualan keskiansiotasot ovat samaa luokkaa kuin Tilastokeskuksen tilastojen mukaan kaikilla toimialoilla keskimäärin, mutta tulojen jakauma on muotoilualalla tasaisempaa. Ornamon kyselyjen mukaan vajaa 40 prosenttia ansaitsi 2 500-3 500 euroa kuukaudessa vuonna 2013, kun puhutaan säännöllisen työajan kuukausiansioista ilman lisäpalkkoja. Vähintään 4 500 euroa ansaitsevia oli 15 prosenttia. Kun lisäpalkkatulot, ylityökorvaukset ja luontoisedut lasketaan mukaan, pienenee 2 500-3 500 euroa ansaitsevien osuus ja hyvätuloisten osuus nousee.

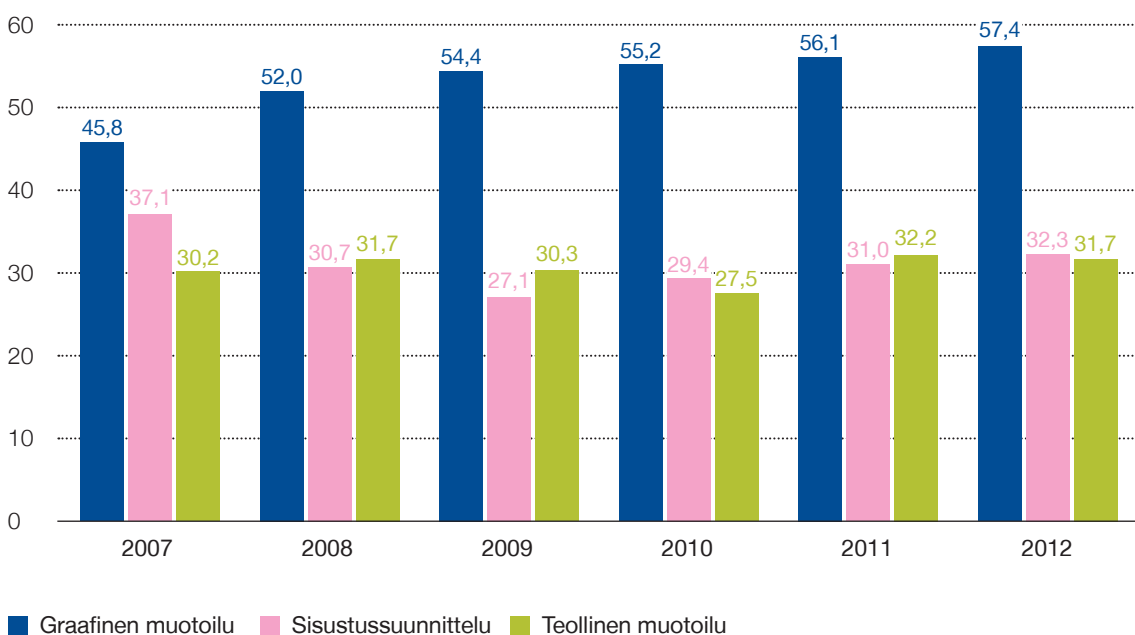
Kyselyyn vastanneista 53 prosenttia totesi, että palkka oli pysynyt ennallaan vuosina 2012-13. Palkka oli noussut 44 prosentin osalta ja alentunut kolmen prosentin osalta. Korotukset ovat pääasiassa pieniä, sillä ne ovat syntyneet valtaosaltaan yleiskorotusten yhteydessä. Toiseksi yleisin tapa on henkilökohtainen korotus. Kolmanneksi yleisin tapa on työpaikan vaihtaminen. Myös urakehitys (uusi asema tai toimenkuva), lisäkoulutus tai työn vaatavuuden muutos voi tuoda palkankorotuksen.

Kuvio 16. Henkilöstökulujen osuus muotoilun KIBS-toimialojen liiketoiminnan tuotoista yritysten kokoluokittain 2007–12, prosenttia

(Lähde: Työ- ja elinkeinoministeriö, Toimiala Oneline –palvelu)

Kuvio 17. Henkilöstökulujen osuus muotoilun KIBS-toimialojen liiketoiminnan tuotoista alatoimialoittain 2007–12, prosenttia

(Lähde: Työ- ja elinkeinoministeriö, Toimiala Oneline –palvelu)

Palkka alenee yleensä vain kriisitilanteessa (lomautus, yms.).

Kyselyyn vastanneista alle viidennes oli tulospalkkauksen piirissä ja lähes kolme neljäsosaa oli tulospalkkausjärjestelmien ulkopuolella. Määritelmällisesti tulospalkkaus on järjestelmä, jossa henkilön saama palkka määräytyy henkilön, ryhmän tai koko organisaation aikaansaaman tötuloksen

perusteella. Tulospalkkaus on tunti- tai kuukausipalkkausta täydentävä palkkausmuoto, jolla kannustetaan tärkeinä pidettyjen tavoitteiden saavuttamiseen. Tulospalkkausmuotoja ovat perinteiset ja uudet tavoite- ja tulosjohtamisen myötä syntyneet palkkaustavat.

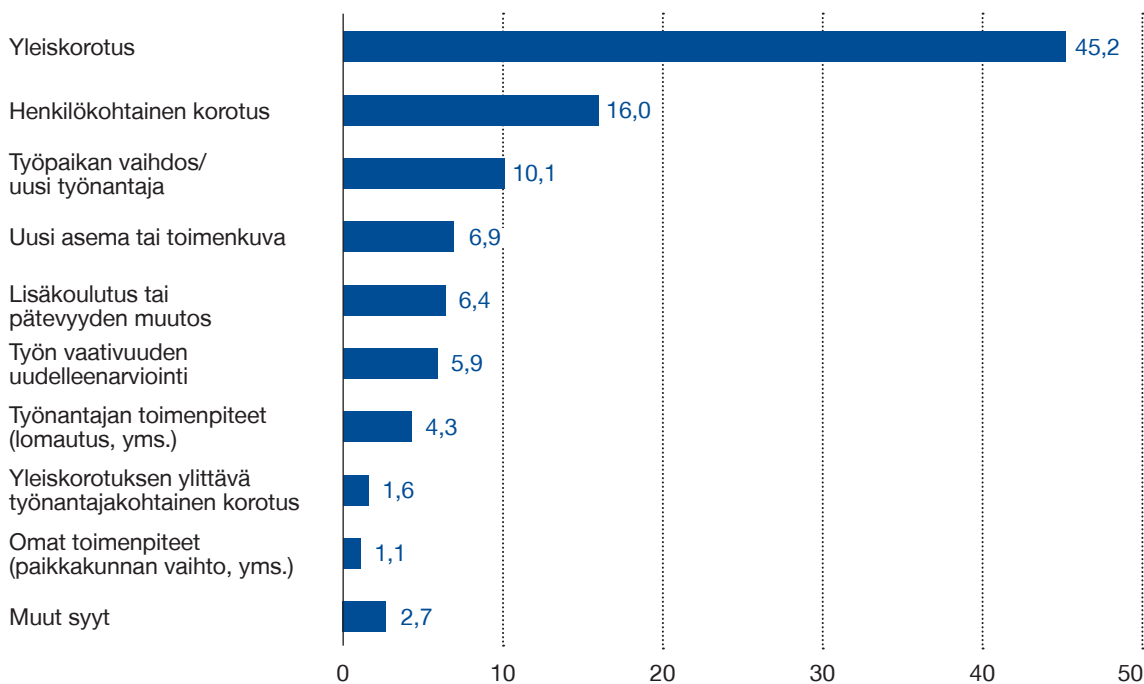
Siitä huolimatta, että muotoilualan kuukausipalkat edustavat suuriin piirtein palkansaajien

Taulukko 11. Ornamon kyselyyn vastanneiden palkansaajat keskimääräisten kuukausiansioiden mukaan tuloluokittain toukokuussa 2013, prosenttia vastanneista

	Säännöllisen työajan kuukausipalkka, %	Säännöllisen työajan kuukausipalkka (ml. lisäpalkat), %	Kokonaisansiot (ml. ylityökorvaukset yms.) %
Alle 2 500 euroa	18,1	17,6	17,6
2500–3499 euroa	39,4	37,2	35,1
3500–4499 euroa	27,7	28,7	28,7
4500– euroa	14,9	16,5	18,6
Yhteensä	100,0	100,0	100,0

(Lähteet: Ornamon palkka- ja palkkiokysely) © ORNAMO RY

Kuvio 17. Ansiotason muutoksen taustatekijät Ornamon kyselyyn vastanneilla, prosenttia vastanneista

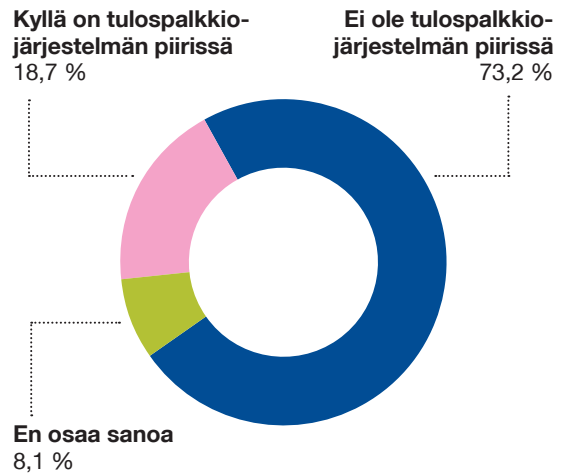
(Lähteet: Ornamon palkka- ja palkkiokysely) © ORNAMO RY

keskiansiotaso. Vain runsaat 50 prosenttia Ornamon kyselyyn vastanneista on täysin tyytyväinen toimeentuloonsa. Heistä osa totesi, että ansiot eivät ole oikeassa suhteessa työmäärään. Noin 40 prosenttia on sitä mieltä, että ansiotaso ei ole riittävä, töitä on liian vähän tai henkilö joutuu tekemään muun alan töitä. Osasyynä lienee se, että pääosa kyselyyn vastanneista asuu pääkaupunkiseudulla, jossa asumisen kustannukset ovat kohtuuttoman korkeat.

Korkeat asumiskustannukset kasvukeskuksissa, kuten pääkaupunkiseudulla vähentävät myös *työpaikkojen tervettä vaihtuvuutta*. Työpaikkojen vaihtuvuus on tärkeää teknisessä kehityksessä ja tuottavuuden nousussa. Vaihtuvuus varmistaa parhaiten sen, että esimerkiksi kasvuyritykset löytävät tarpeisiinsa sopivat työpaikat ja työntekijät saavat haluamansa työpaikat samalla, kun tehotomien yritysten poistuminen markkinoilta antaa tilaa uusien elinkelpoisten toimialojen nousulle. Yhteiskunta voisiikin tukea sopivalla tavalla työpaikkojen tervettä vaihtuvuutta.¹³

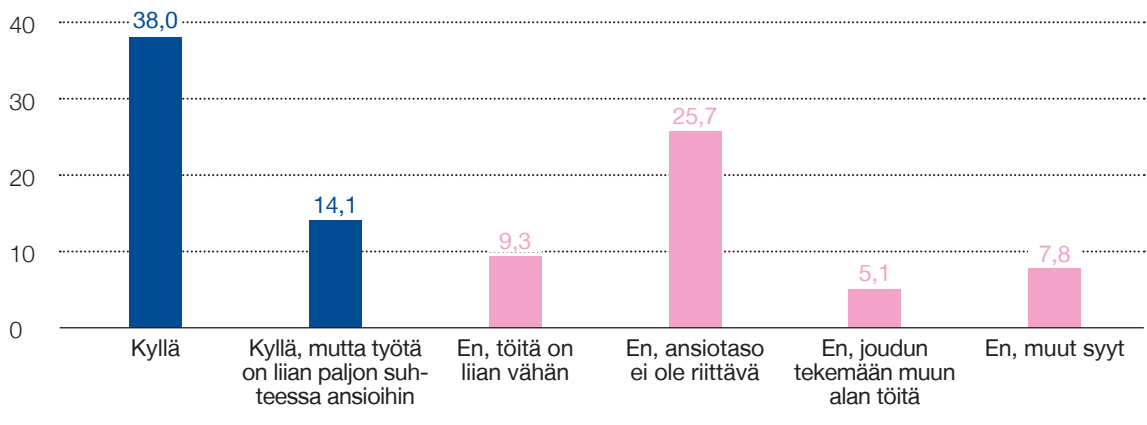
13 Yksi keskeinen keino olisi vilkastuttaa asunto-markkinoita siten, että kasvuseuduilla olisi riittävästi kohtuuhintaisten asuntojen tarjontaa. Tähän voidaan vaikuttaa kaavoituksella, tarpeettomiksi jääneiden tyhjien toimitilojen muuttamisella asunnoiksi ja ennen kaikkea kehittämällä kiinteistöverotusta siten, että asuntuotantoon kaavoitetun tonttimaan rakentamisen panttaaminen sopivaa suhdannetilanteeseen tai liike- ja toimitilojen pitäminen tyhjiillään ei olisi yhtä kannattavaa kuin nykyisin. Siten kiinteistöverotuksella voidaan lisätä kansantalouden dynamiikkaa.

Kuvio 18. Ornamon kyselyyn vastanneiden palkansaajien tulospalkkiojärjestelmät 2013, prosenttia

(Lähde: Ornamon palkka- ja palkkiokysely)
© ORNAMO RY

Kuvio 19. Ornamon kyselyyn vastanneiden palkansaajien tyytyväisyys ansiotasoon 2013, prosenttia

(Lähteet: Ornamon palkka- ja palkkiokysely) © ORNAMO RY

6 Toiminta yrittäjänä

Noin 36 prosenttia Ornamon kyselyyn osallistuneista toimi yrittäjänä vuonna 2013. Heistä päätoimisia yrittäjiä oli 29 prosenttiyksikköä ja sivutoimisia yrittäjiä seitsemän prosenttiyksikköä. Päätoimisten yrittäjien tavallisin yritysmuoto on osakeyhtiö. Myös päätoimisten yrittäjien yritykset ovat pieniä. Vain 40 prosentissa yrityksistä liikevaihto ylitti 50 000 euroa, mikä työllistäisi vähintään yhden henkilön kokopäiväisesti.

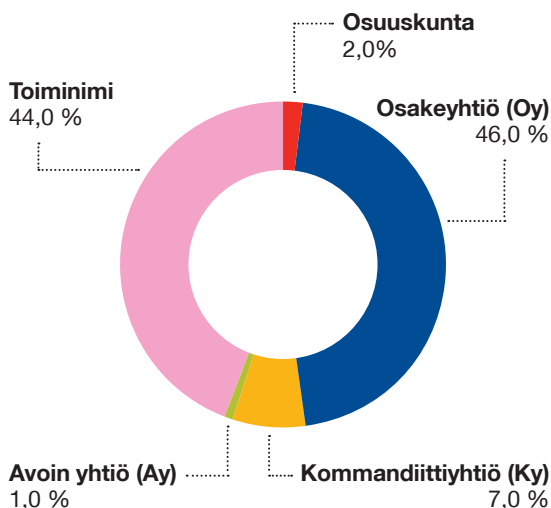
Yrittäjät ottavat tulonsa palkkana, yksityisottoina, osinkoina, rojalteina ja luontoisetuina. Erilaisten tulojen jakauma riippuu yritysmuodosta, yrityksen koosta ja yrittäjästä itsestään, joten kattavan käsityksen saanti yrittäjien kokonaistuloista on hankalaa. Varsinaiset keskikuukausipalkat (osakeyhtiöt) olivat yrittäjillä vajaat 3 000 euroa vuonna 2013, mikä oli hieman palkansaajien ansiotasoa matalampi.

6.1 Päätoiminen yrittäjyys

Ornamon kyselyyn osallistuneista 29 prosenttia (98 henkilöä) toimi *päätoimisena yrittäjänä* vuonna 2013. Päätoimisilla yrittäjillä pääasiallinen yritysmuoto on osakeyhtiö, mutta yksityisiä toimintimiä on melkein yhtä paljon (Kuvio 20). Yleisimmät toimialat ovat muotoilualan KIBS-yritys (ml. sisustusarkkitehtitoimisto), taideteollinen toimiala (käsityöyritys, piensarjatuotanto) ja teollisuusyritys (sarjatuotanto) (Kuvio 21). Omistamissaan yrityksissä yrittäjät voivat olla monessa roolissa: tavallisena osakkaana, toimitusjohtajana tai suunnittelijana.

Yritykset ovat hyvin pieniä, sillä kolme neljäsosaa työllisti korkeintaan kaksi vakituista tai määräaikaista henkilöä, jos osakkaita ei lasketa mukaan. Ainoastaan runsaassa 40 prosentissa yrityksissä liikevaihto kohosi 50 000 euroon vuodessa. Yrityksen on oltava vähintään tämänkokoinen, jotta se voisi työllistää edes henkilön kokopäiväisesti vuodessa. 25-30 prosentissa yrityksissä liikevaihto jäi alle 22 500 euroon. Niiden taustalla on todennäköisesti sivutoimisia tai osa-aikaisia yrittäjiä. Vähintään 0,5 miljoonan euron liikevaihtoon ylsi kuusi yritystä (Taulukko 13).

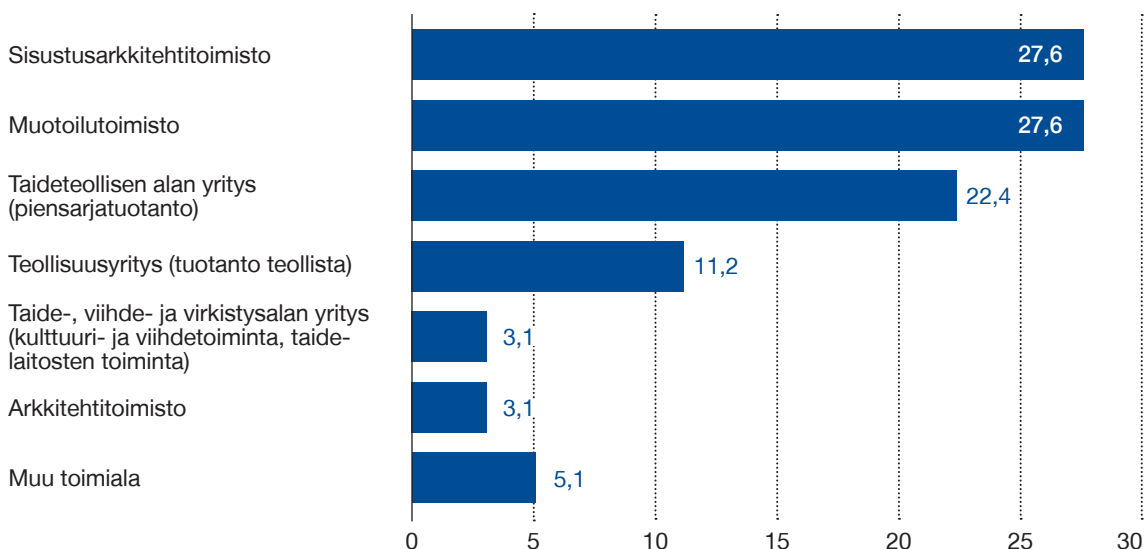
Kuvio 20. Ornamon kyselyyn vastanneiden yrittäjien yritykset yritysmuodoittain 2013, prosenttia

(Lähde: Ornamon palkka- ja palkkiokysely)

© ORNAMO RY

Kuvio 21. Ornamon kyselyyn vastanneiden yrittäjien yritykset toimialoittain 2013, prosenttia

(Lähde: Ornamon palkka- ja palkkiokysely) © ORNAMO RY

Taulukko 12. Ornamon kyselyyn vastanneiden yrittäjien yritykset henkilöstön kokoluokittain 2013

Henkilöstön kokoluokka, lkm	Yrityksiä, lkm	Yrityksiä, %	Henkilöstö, lkm	Henkilöstö, %
1	55	56,1	43	20,0
2	19	19,4	38	17,1
3-4	12	12,2	39	17,9
5-9	9	9,2	52	24,2
10-	3	3,1	43	20,0
Yhteensä	98	100,0	215	100,0

(Lähde: Ornamon palkka- ja palkkiokysely) © ORNAMO RY

Yritysten yleisin suunnittelualue koostuu tilasuunnittelusta, mikä johtuu Ornamon kyselyyn vastanneiden sisustusarkkitehtien ja sisustusarkkitehtitoimistojen suuresta määrästä. Muita suunnittelualueita ovat teolliset tuotteet, käsi-työtuotteet ja taideteolliset tuotteet. Yksittäisistä tuoteryhmistä tärkeimpiä ovat vaatteet, korut ja huonekalut (Kuviot 22-23). Yli puolet yrityksistä toimii useammalla kuin yhdellä suunnittelualueella. Tärkein asiakastoimiala koostuu muotoilualan KIBS-yrityksistä, mikä on osoitus toimialan laajasta sisäisestä alihankinnasta.

Muita tärkeitä asiakasryhmiä ovat vähittäiskauppa, arkkitehtitoimistot ja eri toimialojen teollisuusyritykset. Teolliset asiakkaat edustavat rakennusteollisuutta, taideteollisuutta (korut, kultasepän tuotteet, yms.), vaatteiden valmistusta ja huonekalujen valmistusta, mutta myös tekstiiliteollisuudella ja teknologiateollisuudella on merkitystä. Noin 37 prosentilla yrityksistä eri toimeksiantojen määrä jäi ainoastaan alle kymmeneen vuonna 2013. Joka kolmannella toimeksiantojen määrä oli 10-30, 14 prosentilla 30-50. 16 prosentilla oli yli 50 toimeksiantoa.

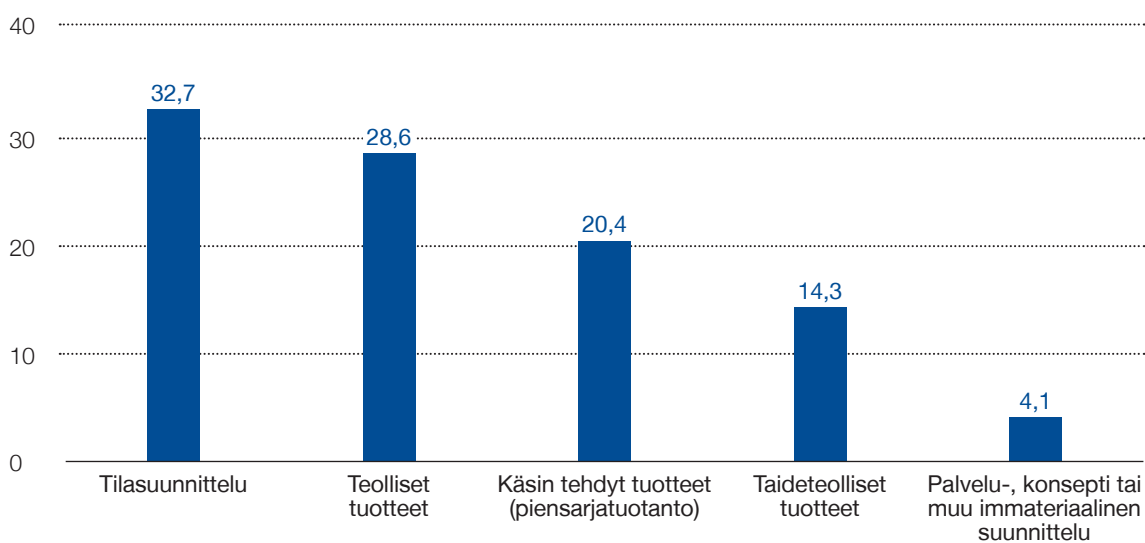
Taulukko 13. Ornamon kyselyyn vastanneiden yrittäjien yritykset liikevaihdon kokoluokittain 2013, prosenttia

Liikevaihdon kokoluokka, euroa	Yrityksiä, lkm	Yrityksiä, %
Alle 8500	13	13,3
8500–22500	15	15,3
22500–50000	27	27,6
50000–100000	19	19,4
100000–200000	10	10,2
200000–500000	8	8,2
500000–	6	6,1
Yhteensä	98	100,0

(Lähde: Ornamon palkka- ja palkkiokysely)

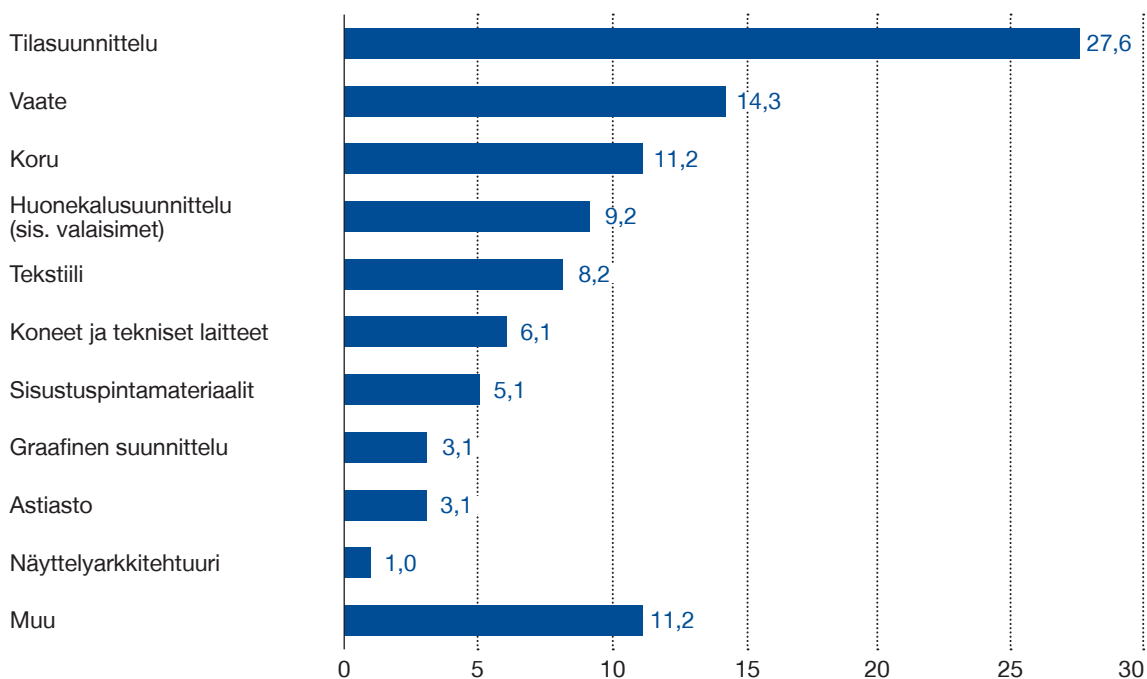
© ORNAMO RY

Kuvio 22. Ornamon kyselyyn vastanneiden yrittäjien tärkeimmät suunnittelualueet 2013, prosenttia

(Lähteet: Ornamon palkka- ja palkkiokysely) © ORNAMO RY

Kuvio 23. Ornamon kyselyyn vastanneiden yrittäjien suunnittelualueet tuote- ja palveluryhmittäin 2013, prosenttia

(Lähteet: Ornamon palkka- ja palkkiokysely) © ORNAMO RY

Yrittäjien tulot ja työaika

Yrittäjien tekemien työtuntien laskutushaarukka on laava. Tämän suhteen yrittäjät jakautuvat tasaisesti neljään ryhmään: alle 50 euroa tunnista laskuttavat, 50-60 euroa tunnista laskuttavat, 60-70 euroa tunnista laskuttavat ja yli 70 euroa tunnista laskuttavat (Kuvio 24). Yrittäjät nostavat suunnittelupalkkiot yrityksistään palkkana, yksityisottoina, osinkoina ja luontoisetuja yrityksen yritysmuodosta riippuen. Suunnittelupalkkioiden lisäksi joka neljäs yrittäjä ilmoitti saavansa rojaltilkorvauksia, joiden pohjana on useimmiten tehtaan ulosmyyntihinta.

Yrittäjien tuloista on vaikea saada kokonaiskuvaa pelkästään Ornamon kyselyjen mukaan, mutta 50 prosenttia ilmoitti nostavansa palkkaa yrityksistään. Yrittäjät maksavat palkkaa itselleen yleensä osakeyhtiöissä, mitä täydentävät luontoisedut ja osingot. Palkanmaksu on mahdollista myös henkilöyhtiöissä (avoin ja kommandiittiyhtiö), mutta toiminimiyrittäjät ja heidän puolisonsa nostavat tulot yksityisottoina ja maksavat verohallinnolle tuloistaan ennakkoveroja. Myös henkilöyhtiöissä tulot voidaan nostaa yksityisottoina.

Ornamon kyselyyn osallistuneiden yrittäjien säännölliseltä työajalta saama keskimääräinen (keskiarvo) kuukausipalkka oli 2 808 euroa toukuussa 2013. Mediaanin ollessa 2 640 euroa. Jos summaan lisätään säännölliseltä työajalta maksetut lisäpalkkiot nousi keskimääräinen (keskiarvo) kuukausipalkka 2 936 euroon ja mediaanipalkka 2 670 euroon. Yrittäjien kuukausipalkat jäävät 600-700 euroa palkansaajien keskimääräisten kuukausiansioiden alapuolelle, mutta ansiotasoa nostavat muun muassa saadut luontoisedut ja rojaltilit.

Luontoisetuja on saanut vain 15 prosenttia Ornamon kyselyyn vastanneista yrittäjistä, mutta niiden verotusarvojen keskiarvo oli 4 000 euroa vuonna 2012. Rojalteja oli saanut 19 prosenttia yrittäjistä vuonna 2013, ja niiden keskiarvo oli 20 750 euroa vuonna 2013. Joka kymmenes (päätoiminen) yrittäjä on saanut lisäksi sivutoimistaan palkkatuloja. Yrittäjien keskimääräinen viikkotyöaika on noin 40 työtuntia (mediaani), mikä ei poikkea suuresti palkansaajien viikkotyöajasta. 14 prosentilla yrittäjistä viikkotyöaika on alle 30 tuntia ja 26 prosentilla yli 50 tuntia.

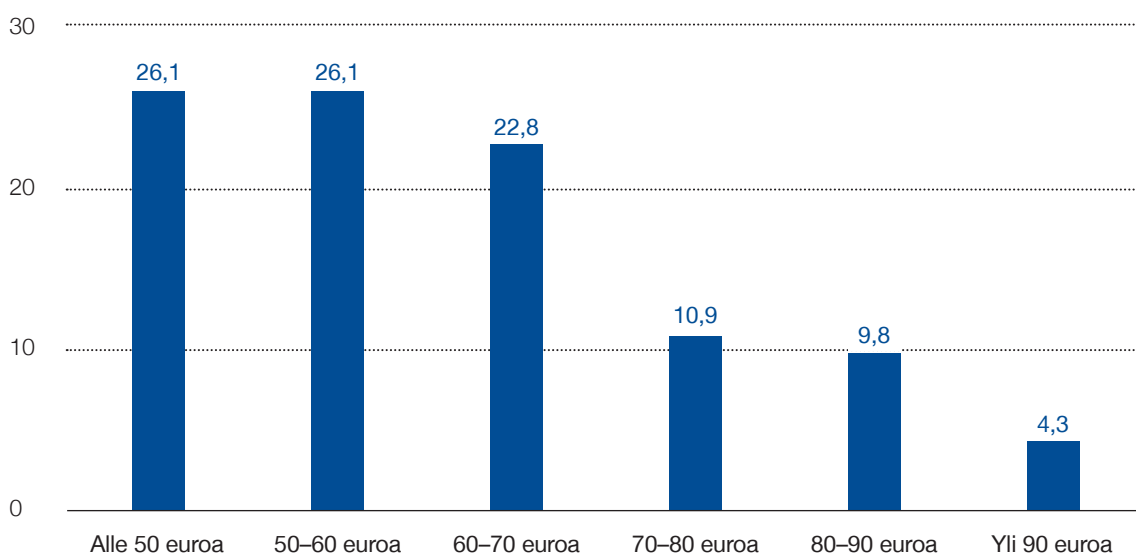
Taulukko 14. Ornamon kyselyyn vastanneiden yrittäjien keskimääräinen viikkotyöaika 2013, prosenttia yrittäjistä

	Yrittäjät, lkm	Yrittäjät, %
Alle 30 tuntia	14	14,4
30–39 tuntia	21	21,4
40–49 tuntia	36	36,7
50– tuntia	25	25,5
Ei osaa sanoa	2	2,0
Yhteensä	98	100,0
Keskiarvo, tuntia	40,5	
Mediaani, tuntia	40,0	

(Lähde: Ornamon palkka- ja palkkiokysely)

© ORNAMO RY

Kuvio 24. Ornamon kyselyyn vastanneiden yrittäjien keskimääräinen työtuntilaskutus 2013, prosenttia yrittäjistä

(Lähteet: Ornamon palkka- ja palkkiokysely) © ORNAMO RY

6.2 Sivutoiminen yrittäjä

Ornamon kyselyyn vastanneista palkansaajista yksitoista prosenttia (22 henkilöä) toimi *sivutoimisena yrittäjänä* vuonna 2013. Sivutoimisten yrittäjien pääasiallinen yritysmuoto oli yksityinen toiminimi, kun päätoimisilla yrittäjillä se oli osakeyhtiö (Kuvio 25). Yli 50 prosenttia sivutoimisista yrityksistä kuului muotoiluala KIBS-yrityksiin (ml. sisustusarkkitehtitoimistot). Yrittäjien sivutoimisuudesta kertoo se, että 50 prosentissa yrityksistä liikevaihto oli alle 8 500 euroa. Vain muutamassa tapauksessa liikevaihto nousi yli 50 000 euroon (Taulukko 15).

Taulukko 15. Ornamon kyselyyn vastanneiden sivutoimisten yrittäjien yritykset liikevaihdon kokoluokittain 2013, prosenttia

Liikevaihdon kokoluokka, euroa	Yrityksiä, lkm	Yrityksiä, %
Alle 8500	11	50,0
8500–22500	4	18,2
22500–50000	2	9,1
50000–100000	4	18,2
100000–	1	4,5
Yhteensä	22	100,0

(Lähde: Ornamon palkka- ja palkkiokysely)

© ORNAMO RY

Yritysten pääasiallinen suunnitteluala liittyi taideteollisiin tai teollisiin tuotteisiin, joita edustavat esimerkiksi tekstiilit ja korut (Kuvio 26). Sivutoimiset yrittäjät eroavat päätoimisista yrittäjistä siten, että sivutoimisilla toimivat useimmiten vain yhdellä suunnittelualueella. Sivutoimisten yrittäjien työtuntilaskutuksessa on myös enemmän hajontaa kuin päätoimisilla yrittäjillä. Ymmärrettävistä syistä johtuen sivutoimisten yrittäjien viikkotyöaika on selvästi lyhyempi kuin päätoimisilla yrittäjillä, mutta heillä on harvoin tarkkaa työajan seurantaa (Taulukko 16).

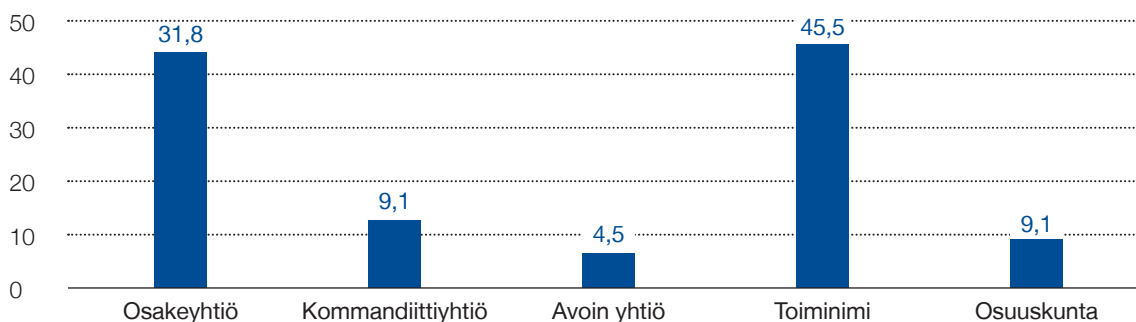
Taulukko 16. Ornamon kyselyyn vastanneiden sivutoimisten yrittäjien keskimääräinen viikkotyöaika 2013, prosenttia yrittäjistä

	Yrittäjät, lkm	Yrittäjät, %
Alle 20 tuntia	10	50,0
30–39 tuntia	8	40,0
40– tuntia	2	10,0
Yhteensä	22	100,0

(Lähde: Ornamon palkka- ja palkkiokysely)

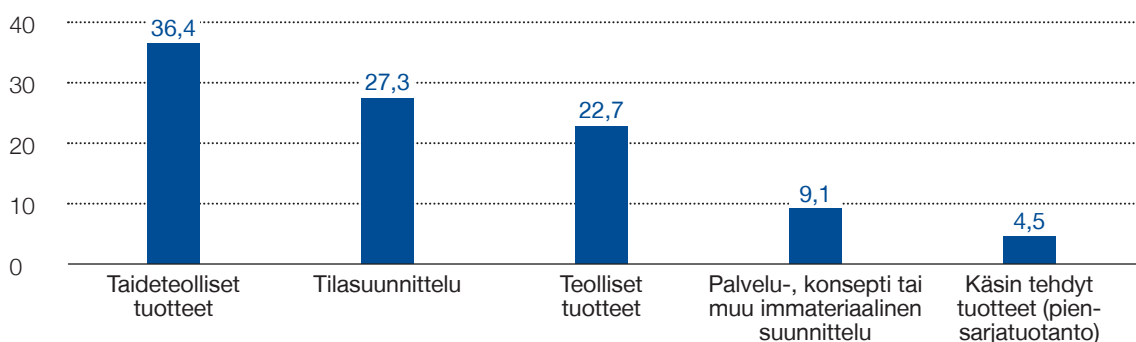
© ORNAMO RY

Kuvio 25. Ornamon kyselyyn vastanneiden sivutoimisten yrittäjien yritykset yritysmuodoittain 2013, prosenttia

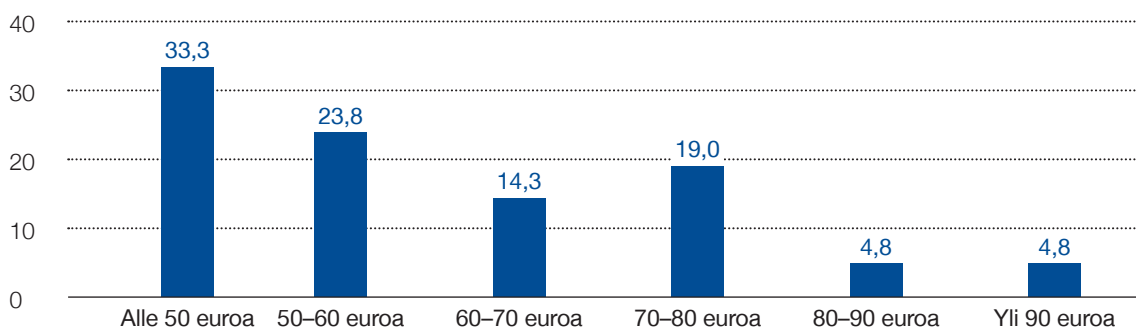
(Lähteet: Ornamon palkka- ja palkkiokysely) © ORNAMO RY

Kuvio 26. Ornamon kyselyyn vastanneiden sivutoimisten yrittäjien tärkeimmät suunnittelualueet 2013, prosenttia

(Lähteet: Ornamon palkka- ja palkkiokysely) © ORNAMO RY

Kuvio 27. Ornamon kyselyyn vastanneiden sivutoimisten yrittäjien keskimääräinen työtuntilaskutus 2013, prosenttia yrittäjistä

(Lähteet: Ornamon palkka- ja palkkiokysely) © ORNAMO RY

7 Toiminta freelancerina

Muotoilualalla verokortilla tapahtuva freelancer -toiminta on valtaosaltaan palkansaajien pienimuotoista sivutoimintaa. Pääosa asiakkaista edustaa taide-, kaluste- ja vaateteollisuutta, minkä lisäksi arkkitehti- ja insinööritoimistot, muotoilualan KIBS-toimialat ja taiteen ja kulttuurin toimialat ovat tärkeitä asiakkaita.

Muotoilualan *freelancerit*¹⁴ ovat ilman pysyvää työsuhdetta työskenteleviä henkilöitä, joilla voi olla samanaikaisesti yksi tai useampia työnantajia tai toimeksiantosuhteita. Toimeksiantosuhteet ovat freelancereille vapaasti valittavia. Näin olleen freelancerit eivät ole palkansaajia, eikä heidän työnsä kasvata automaattisesti työttömyysturvan edellyttämää työssäoloa. Freelancerit hoitavat itse omat vapaaehtoiset tapaturmavakuutukset sekä lakisäätöisen eläkevakuutuksen (YEL). Freelancerit sijoittuvat tavallaan palkansaajan ja yrittäjän välimaastoon.

Freelancerin vaihtoehtoja on toimia verohallinnon ennakkoperintärekisteriin rekisteröitynä yksityisenä elinkeinonharjoittajana, perustaa yhtiömuotoinen yritys (avoin yhtiö, kommandiittiyhtiö, osakeyhtiö tai osuuskunta), jolloin he voivat olla arvonlisäverollista toimintaa harjoittavia yrittäjiä

14 Sana freelancer on lainattu englannista, joissa se tarkoitti alun perin keskiaikaista palkkasotilasta.

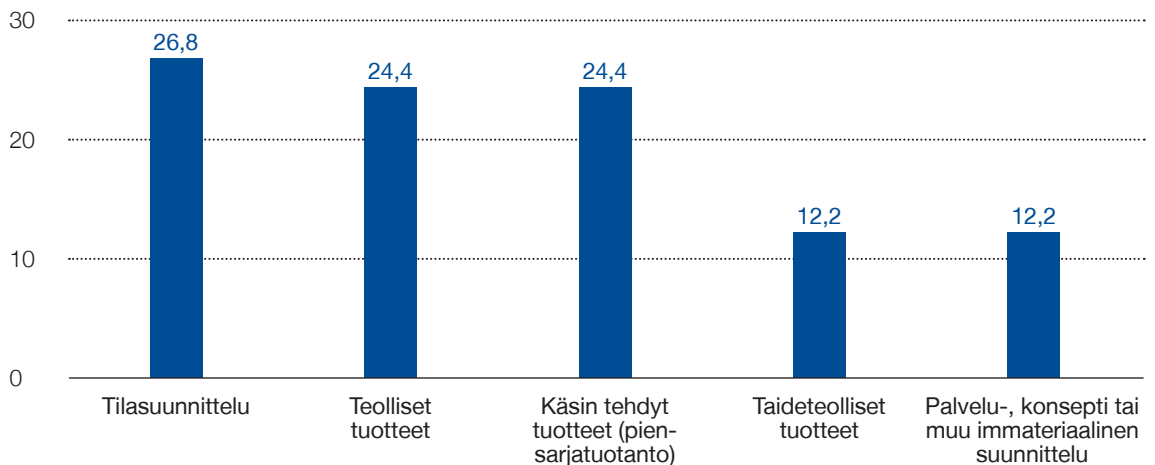
arvonlisäverotusta koskevien säännösten mukaan. Freelancer voi toimia myös niin sanotulla freelancer-verokortilla, jossa olevaa pidätysprosenttia sovelletaan kaikkiin henkilön saamiin palkkioihin ja työkorvauksiin.¹⁵ Verotoimisto muokkaa verotusprosentin sopivalle tasolle.¹⁶

Ornamon kyselyyn osallistui noin 41 pää- ja sivutoimisesti toimivaa freelanceria vuonna 2013. Pienen lukumääränsä vuoksi pää- ja sivutoimisia freelancereita käsitellään tässä raportissa samassa yhteydessä. Runsaalla neljäsosalla pääasiallinen suunnittelu koostui tilasuunnittelusta. Teollis-

15 Freelanceriverokortilla toimivia kutsutaan myös ei-arvonlisäverovelvollisiksi freelancereiksi, joita raportin tässä luvussa lähinnä käsitellään. Yritysmuotoisesti toimivat rinnastetaan lähinnä muihin yrittäjiin.

16 Freelance-verokortti eroaa tavallisesta palkansaajan verokortista siten, että siinä on yksi ja sama ennakonpidätysprosentti, jonka mukaan veroa pidätetään kaikista ansiotuloista.

Kuvio 28. Ornamon kyselyyn vastanneiden freelancereiden tärkeimmät suunnittelualueet 2013, prosenttia

(Lähteet: Ornamon palkka- ja palkkiokysely) © ORNAMO RY

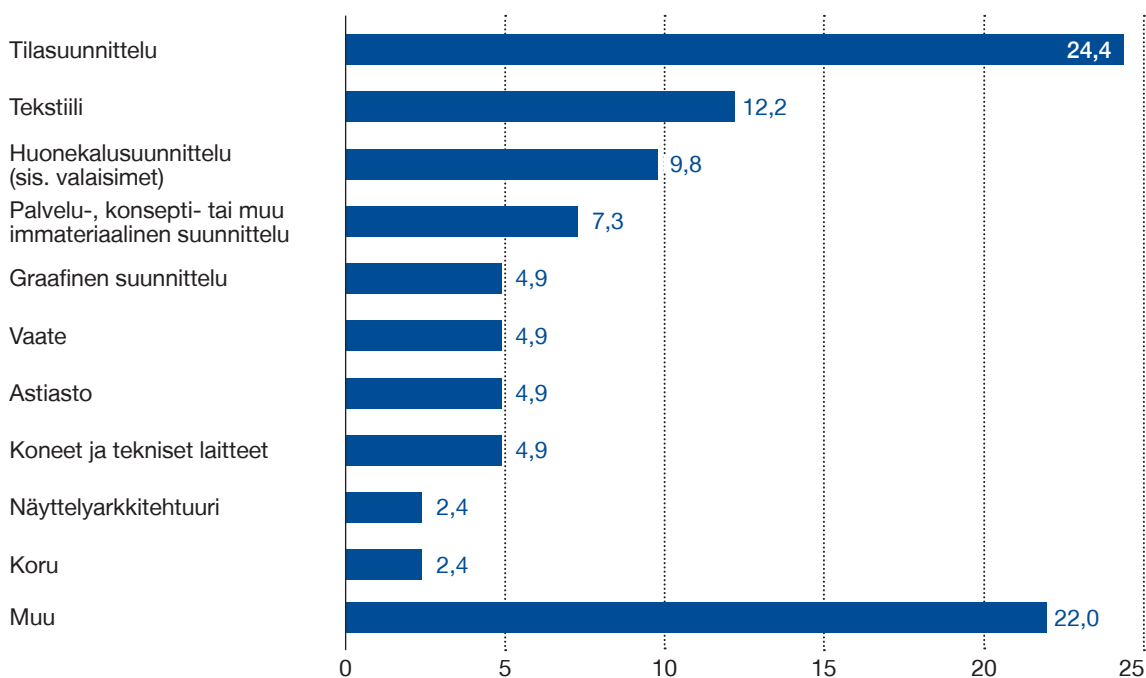
ten tuotteiden suunnittelua harjoitti noin neljännes freelancereista samoin kuin käsityötuotteiden suunnittelua. Taideteollisten tuotteiden suunnittelussa toimi 12 prosenttia freelancereista samoin kuin palvelu-, konsepti- ja muussa immateriaali-suunnittelussa (Kuvio 29).

Freelancereiden asiakastoimialoista tärkein oli teollisuus ja erityisesti taideteollisuus, kalusteteollisuus ja vaateteollisuus, minkä lisäksi toimintaa on teknologia- ja tekstiiliteollisuuden puolella. Myös arkkitehti- ja insinööritoimistot, muotoilu-alan KIBS-toimialat sekä taiteen ja kulttuurin toimialat ovat tärkeitä asiakastoimialoja. Yli 40 prosenttia freelancereista toimii useammalla kuin yhdellä suunnittelualueella, mutta toimeksianto-

jen kokonaismäärä jäi kyselyyn vastanneilla pää- ja sivutoimisilla freelancereilla alle kymmeneen toimeksiantoon vuonna 2013.

Ei-yritysmuotoista freelancer-toimintaa harjoittavien tulot jäävät suhteellisen pieniksi, minkä takia heistä yli 60 prosenttia toimii freelancerina vain sivutoimisesti palkkatyön ohella. Käytännössä freelancereiden vuositulot vaihtelevat Ornamon kyselyn mukaan nolasta 20 000 euroon vuodessa. Lähes kahdella kolmasosalla työtuntilaskutus oli alle 50 euroa ja vain muutamalla työtuntilaskutus ylitti 100 euroa. Yli 50 prosenttia kyselyyn vastanneista ilmoitti, että heillä ei ole myöskään työntuntiseurantaa, joskin pääosalla työtuntien määrä on noin 20–40 tuntia viikossa. 📍

Kuvio 29. Ornamon kyselyyn vastanneiden freelancereiden suunnittelualueet tuote- ja palveluryhmittäin 2013, prosenttia

(Lähteet: Ornamon palkka- ja palkkiokysely) © ORNAMO RY

8 Toiminta taiteilijana

Noin seitsemän prosenttia Ornamon kyselyyn vastanneista ilmoitti olevansa taiteilijoita. Taiteilijoiden kuukausitulot jäävät alle 50 prosenttiin muotoilualan ammattilaisten keskimääräisestä tulotasosta. Varsinaisten taiteilijatulojen (myyntitulot) lisäksi taiteilijat toimivat opetus- ja tutkimustehtävissä tai tekevät muuta ei-taiteelliseen toimintaan liittymätöntä työtä. He kuitenkin haluaisivat keskittyä enemmän varsinaiseen taiteilijatyöhön.

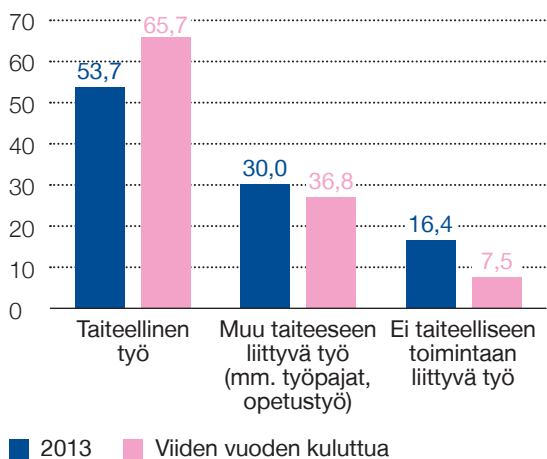
Osa muotoilualan toimijoista ei miellä itseään mielellään palkansaajiksi tai yrittäjiksi, vaan lähinnä vapaiksi taiteilijoiksi. Heille esimerkiksi yritysmuotoinen toiminta on ainoastaan käytännön sanelema keino kanavoida luovaan toimintaan liittyvät tulot ja menot. Palkkatyö voi olla puolestaan vain toimeentulon turvaamisen kannalta välttämättöntä, ja sillä voidaan täydentää taiteilijatoiminnasta kertyvät pieniä tai satunnaisia tuloja. Ornamon kyselyyn osallistuneista noin seitsemän prosenttia (23 henkilöä) ilmoittikin olevansa lähinnä taiteilijoita vuonna 2013.

Monet vastanneista taiteilijoista toimivat useammalla kuin yhdellä toimialalla. Eniten heitä on tekstiili- ja keramiikka-alalla. Heistä noin kolmannes oli Kuvasto ry:n jäseniä.¹⁷ Varsinaisen taiteellisen työn osuus kyselyyn vastanneiden henkilöiden työajasta oli keskimäärin 54 prosenttia vuonna 2013 ja tulot taiteellisesta työstä olivat tärkeitä tai melko tärkeitä runsaalle 60 prosentille vastaajista. Työajasta muun taiteeseen liittyvän työn, kuten työpaja- ja opetustyön osuus oli keskimäärin 30 prosenttia ja taiteelliseen toimintaan liittymättömän työn 16 prosenttia.

Varsinkin opetustöiden merkitys on taiteilijoille tärkeä. Seuraavan viiden vuoden aikana taiteilijat haluavat keskittyä aiempaa enemmän varsinaiseen taiteelliseen työhönsä ja vähentää taiteellisen

17 Kuvasto ry = Visuaalisen alan taiteilijoiden tekijänoikeusyhdistys

Kuvio 30. Eri tulonlähteiden prosenttiosuus Ornamon kyselyyn vastanneiden taiteilijoiden kokonaisansioista 2013 ja viiden vuoden päästä, keskiarvot

(Lähde: Ornamon palkka- ja palkkiokysely)

© ORNAMO RY

toimintaan liittymättömän työn osuutta selvästi. Tämän saattaisi edellyttää apurahapohjaisen rahoituksen lisäämistä, mikä ei ole tänä päivänä vielä kovin keskeisessä asemassa muotoilualalla. Keskimääräiset (keskiarvo) verotettavat ansiot olivat taiteilijoilla noin 17 200 euroa eli runsaat 1 400 kuukautta kohden vuonna 2012. Vuositulot (medi-aani) olivat 16 000 euroa.

Taulukko 17. Eri tulonlähteiden osuus Ornamon kyselyyn vastanneiden taiteilijoiden kokonaisansioista 2013, prosenttia

Osuus tuloista, prosenttia	Taiteellinen toiminta, %	Apurahat, %	Opetus- ja tutkimustehtävät, %	Taiteellista toimintaa koskeva muu työ, %	Muuhun toimintaan liittyvä työ, %	Työttömyys-turva tai eläke, %
0	8,7	65,2	30,4	47,8	52,2	82,6
1–10	34,8	8,7	17,4	13,0	13,0	0,0
10–20	13,0	13,0	13,0	17,4	4,3	4,3
20–30	17,4	8,7	4,3	13,0	4,3	4,3
30–50	8,7	0,0	8,7	0,0	8,7	0,0
50–70	13,0	4,3	13,0	0,0	0,0	0,0
70–90	0,0	0,0	8,7	4,3	13,0	8,7
90–100	4,3	0,0	4,3	4,3	4,3	0,0
Yhteensä	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

(Lähde: Ornamon palkka- ja palkkiokysely) © ORNAMO RY

Yhteenveto

Ornamon palkka- ja palkkiokyselyyn vastasi 334 liiton jäsentä vuonna 2013. Kysely toimitettiin noin 1944 henkilölle, joten vastanneita oli vajaa viidennes kaikista. Naisia vastanneista oli runsas kolme neljäsosaa ja miehiä vajaa neljäsosa. Todellisuudessa miesten osuus on alalla suurempi kuin mitä kyselytutkimuksesta ilmenee, joskin sukupuolijakauma vaihtelee alatoimialoitain toisistaan.

Liiton kyselyyn vastanneista vajaan kaksi kolmasosaa työskenteli päätoimisesti palkansaajina ja vajaa kolmannes yrittäjinä. Heidän väliinsä jäävät ei-arvonlisäverollista toimintaa harjoittavat itsenäiset freelancerit. Joillakin palkansaajista on myös sivu- ja osa-aikaista yritystoimintaa, mutta myös yrittäjät voivat toimia sivutoimisesti muiden työnantajien palveluksessa.

Palkansaajat työpaikkauskollisia

Ornamon kyselyyn osallistuneet muotoilualan ammattilaiset ovat hieman nuorempia kuin maamme työllinen työvoima keskimäärin. Tästä huolimatta noin 60 prosentilla kyselyyn vastanneista oli takanaan jo yli kymmenen vuoden työura. Lisäksi noin 30 prosenttia oli toiminut saman työnantajan palveluksessa yli kymmenen vuotta. Vain joka kuudes oli vaihtanut työpaikkaa kolmen viime vuoden aikana.

Osaaminen hyödyntämisessä parantamisen varaa

Ornamon kyselystä ilmenee, että muotoilualan ammattilaisten osaaminen on osittain vajaakäytössä, sillä monilla alan ammattilaisilla olisi valmiuksia nykyistä vaativimpiin työtehtäviin. Taustalla voivat vaikuttaa työnjohtoon ja organisointiin liittyvät ongelmat tai ahtaat toimenkuvat. Asiaan kannattaa kiinnittää huomiota työpaikoilla, mikä lisäisi työn tuottavuutta ja parantaisi työmotivaatiota.

Työpaikoilla enemmän painoa sisäiseen tiedonvaihtoon ja työn kiertoon

Muotoilualalla osaamista ylläpidetään lähinnä omatoimisella tiedonpäivityksellä. Myös työkol-

legojen kanssa tapahtuvalla tiedonvaihdolla on tärkeä merkitys. Työpaikoilla tulisikin edistää sisäisen tiedon liikkuvuutta ja jakamista. Lisäksi vapaaehtoiselta pohjalta tapahtuva työn kierto ja uusiin työtehtäviin pääsy ovat Ornamon kyselyyn vastanneiden mielestä hyviä kehittymisen muotoja.

Ylitöiden tekeminen pikemminkin sääntö kuin poikkeus

Pääosa Ornamon kyselyyn osallistuneista muotoilualan ammattilaisista on tehnyt viikoittain ylitöitä, joita ei kirjata työaikakirjanpitoon. Ylitöiden suuri määrä voi johtua töiden huonosta organisoinnista tai siitä, että työehtosopimusten määräysten mukainen säännöllinen työaika ei yksinkertaisesti riitä työtehtävien hoitoon, eikä työnantajalla ole mahdollisuuksia palkata uutta henkilökuntaa.

Ylitöiden suuri voi olla osasyynä siihen, että viidesosa kyselyyn vastanneista palautuu huonosti työn kuormittavuudesta työpäivän jälkeen. Myös yksityiselämän haasteet ja auttavien sosiaalisten verkostojen puute voivat vaikeuttaa palautumista. Kyselystä välittyä toisaalta näkemys, että työllä on hyvin tärkeä asema monen vastaajan elämässä, sillä työtehtäviä ei helposti karsita henkilökohtaisista syistä.

Palkat keskitasoa, mutta joskus riittämättömät elämiseen

Muotoilualan kuukausipalkat edustavat Suomessa palkansaajien keskiansiotasoa. Ornamon kyselyyn vastanneiden säännöllisen työajan kuukausipalkkojen mediaani oli 3 320 euroa vuonna 2013. Lisäpalkkiot, ylityökorvaukset ja luontoisedut nostavat keskimääräisen ansiotason noin 4 010 euroon. Tästä huolimatta vain runsaat 50 prosenttia palkansaajista on täysin tyytyväinen toimeentuloonsa.

Muotoilualan yritysten mahdollisuudet maksaa parempia palkkoja työntekijöilleen ovat kuitenkin rajalliset nykyisessä taloudellisessa tilanteessa, johon ei ole odotettavissa suuria muutoksia lähitulevaisuudessa. Jo nyt työvoimakustannukset muo-

dostavat yli 40 prosenttia yritysten liiketoiminnan tuotoista, minkä lisäksi palkkojen nousu on ylittänyt monissa yrityksissä liikevaihdon kasvun viime vuosina.

Yritystoiminta harvemmin kokopäiväistä

Noin 36 prosenttia Ornamon kyselyyn osallistuneista toimi yrittäjänä vuonna 2013. Heistä päätoimisia yrittäjiä oli 29 prosenttiyksikköä. Päätoimisten yrittäjien tavallisin yritysmuoto on osakeyhtiö, mutta yritykset ovat pääosaltaan melko pieniä. Vain 40 prosentissa yrityksissä liikevaihto ylitti 50 000 euroa, mikä työllistäisi vähintään yhden henkilön kokopäiväisesti.

Yrittäjät ottavat tulonsa palkkana, yksityisotoina, osinkoina, rojalteina ja luontoisetuina. Eri laisten tulojen jakauma riippuu yritysmuodosta, yrityksen koosta ja yrittäjästä itsestään, joten kattavan käsityksen saanti yrittäjien kokonaistuloista on hankalaa. Varsinaiset kuukausipalkat olivat yrittäjillä keskimäärin alle 3 000 euroa vuonna 2013, mikä oli hieman palkansaajien ansiotasoa matalampi.

Lähteet

Ornamo: Palkka- ja palkkiorakennetutkimus 2013 (jäsenkysely).

Tilastokeskus: Työvoimatutkimuksen tilastot, palkkarakennetilastot sekä yritys- ja toimipaikka-rekisterin tilastot 2000-luvulta.

Työ- ja elinkeinoministeriö: Toimiala Oonline:n yritystilastot.